

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a **Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported** (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

LGN

✓
1095

1999

7

ՅԵՐԹՈՆ ՍՈՒՐԶԱՆԴԱԿԻ

ՎԻԿԹՈՐ ՀԻԻԿՈ

ԱՐՔԱՅՆ ԶԲՈՄՆՈՒ

ԹԱՏՐԵՐԳՈՒԹԻՒՆ ՀԻՆԳ ԱՐԱՐՍ

«Տաւմը հայելի մ'է, ուր կ'անդ-
րադանայ բնութիւնն:
Թաւորոն տեսարան մ'է, ուր
ամեն ինչ պարտի եւ կրնայ
անդրադանայ արուեստին եւ
ներդաշնակութեան մագական
զաւագանին տակ»

Վ. ՀԻԻԿՈ

ՅԱՐԳՄԱՆԻՉ

Ա. Խ. Մ.

ՀՐԱՏԱՐԱԿԻՉ

Տ. Գ. ՓԱՓԱՋԵԱՆ

Կ. ՊՈԼԻՍ

ՏՊԱԳՐ ԳՐԱԾԱՐԱՑ ԸՆԿ.

1888

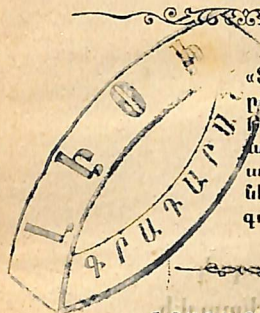
ԹԵՐԹՈՆ ՍՈՒՐԶԱՆԴԱԿԻ

ՎԻԿԹՈՐ ՀԻԿՈ

ԱՐՔԱՅՆ ԶԲՕՄՆՈՒ

ԹԱՏԵՐԳՈՒԹԻՒՆ ՀԻՆԳ ԱՐԱՐՍ

1899.

«Տոամբ հայելի մ.ե, ուր կ'անդրադառնայ բնութիւնն: Եւ տարւոնը տեսարան մ'է, ուր մամեն ինչ պարտի եւ կրնայ անդրադառնայ արուեստին եւ ներդաշնակութեան մոգական գաւազանին տակ:»

Վ. ՀԻԿՈ

ՀՐԱՏԱՐԱԿԻԳ

Տ. Գ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

معارف نظارت جليله سنك رخصتيله طبع اولشدر

28 1095

Կ. ՊՈԼԻՍ

ՏՊԱԳՐ. ԳՐԱԾԱՐԱՅ ԸՆԿ.

71095-60

1888

Ֆրանսուա Ա. Արքայ Գաղղիոյ

Կոմս քը Սէնվալիէ

Թրիպուլէ, Միմոս

Գլէմօն Մարօ, Խորհրդական

Տը Բիէն

Պարքայեան

Տը Լաքուր Լանսրի

Պ. քը Վիֆ

Պ. քը Պրիէօն

Պ. Բօսէ

Պ. քը Մօնէիլի

Պ. քը Կօրք

Մօնմօրանսի

Սալքապաիլ, Աւազակ

Պլանս. Դուսթ Թրիպուլի

Մակլօն. Բոյր Սալքապաիլի

Պէրաւս. Խնամակալունի Պլանսի

Տիկին Բօսէ

Մանկլաիկ մը

Պալասականֆ. Իշխանունիֆ. Զօրականֆ

ՅՐԱՆՍՈՒԱ Ա.

ՆԱԽԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Կ Ա Մ

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ԽԱՂԻՆ

ԱՐԱՐ Ա. ՊԱՅԾԱՌ ԵՐԿՐԵՔ. — Մեծ մարդուն նախագիրը ինչ է. — Հացկասակն ալ իւր արտին մէջ բոյն կը կրէ. — Աստուծոյ պատուհասը շուտ կը հասնի. — Շուայտոս սէրը բարի վախճան չունենար. — Նախանձը իբր որդ սիրսը կը կրծէ. — Բանարկեալը յԱստուած բող յուսնայ. — Արդարին անէծքը մեղաւորին խիղճը կը սանջէ.

ԱՐԱՐ Բ. ՅԵՐԵԿԸ ԳԻՇԵՐ. — Գողն ու գողակիրն. — Յերէկը սիրահար՝ գիշերը ծայտալ. — Հովը ճիւղ կողմ փչէ՝ հոն գնա. — Անմեղին պաշտպանը Աստուած է. — Երջանկութիւնը անձուկ հիւղին մէջ, իսկ բռնառութիւնը մեծասանց բնակարաններուն մէջ, — Ոսկին հոգին անգամ ծախու կառնէ. — Կիցա ուրիշ՝ սիրունիս ուրիշ. — Ծիծաղն ու արցունք իբրաւ շուտ կը յաջորդեն.

ԱՐԱՐ Գ. ՄՈՒԹԸ ԼՈՒՍՈՅՆ ՀԵՏ. — Դողացող սիրահարը զգացմամբ լի է. — Փառքը, ուտել խմել է. — Դործը ինքնին կը յառաջանայ. — Ծիծաղն իւր դառնութիւնը, ծաղիկն իւր բոյնը ունի. — Կեղծաւոր ազնուականը բարեսիրտ աղփասէն աւելի ցաւալի է. — Ո՛վ է ձեր մէջէն անմեղը. — Ի՞նչ է պատուոյ գիրը. — Մուրը բող լոյս ըլլայ. — Վրէժը լուծող մը միտ կը գտնուի:

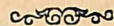
ԱՐՄԱՐ Գ. ԱՐԵՎԱԿՆ ԻՐ ՀՈՐԻՉՈՒՆԸ. — Քայրդ
եւ բաժակս. — Կիւն փոփոխամիս է. — Մոռւած
մանգաղը միտս լաւ կը հնձէ: — Ուր օրուան պայ-
մանաժամը ուր տարի տեւեց. — ԲԱՐԻ Է ՅՈՒ-
ՍԱԼ Ի ՏԵՐ ՔԱՆ Ի ՄԱՐԴԻԿ. — Մէկին տեղ եր-
կու. — Իմա մեղք՝ փուկ պատիժ. — Սէրը սրոյն
կը յաղթէ. — Լոյսը մթոյն հետ, եւ սէրը ի պարկի.
— Տէրը ներողամիս է:

ԱՐՄԱՐ Ե. ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ. — Խաւար եւ փայ-
լակ. — Արդարին անէծքը տեղը կը հասնի. —
ԽԻՂՃԸ, ՈՐ ԱՆԱԶԱՌ ԴԱՏԱԻՈՐ Մ'Է, ՊԱՐԱՊ
ՏԵՂԸ ԶՄԱՐԴ ԶԸ ՏԱՆՁԵՐ:

ԱՐԱՐՈՒԱԾ Ա.

(ՏԸ ՍԷՆՎԱԼԻԷ ԿՈՄՍԸ)

Տեսարանն է Լուսիւրի արքայական պալատին խիստ
շքեղ զարդարեալ մեկ սրահը. Գիշեր է եւ տեսա-
րանը գեղեցիկ կանքեղներով շուսաւորուած է. Խո-
յը եւ երկու կողմը դրունք: Գետինը գորգաւորեալ է:

ՏԵՍԻՆ Ա.

Ֆրանսուա Ա. եւ Եր Լաբուր Լանցի

Ֆրանս. — Կո՛մս, ա՛յ կուգեմ վերջ մը տալ այս
քանիս, իրա՛ւ, դիւղացի եւ աննշան ծնունդ մը,
բայց սիրուն կ'լին մը:

Լաբուր. — Կիրակէ օրերը եկեղեցին պատա-
հած ունի՞ք իրեն:

Ֆրանս. — Այո, Սէն Ժէրմէն տէ՛ Բոէի եկե-
ղեցին, ուր ամեն կիրակի կ'երթամ:

Լաբ. — Երկու ամիս կա՞յ արդեօք:

Ֆրանս. — Այո:

Լաբ. — Այդ գեղեցիկուհին ո՞ւր կը բնակի:

Ֆրանս. — Պիւսի անեղ յիւղոցը:

Լաբ. — Պարոն տը Բօսէի տա՛նը քով:

Ֆրանս. — Այո, հոն, ուր մեծ պատ մ'ալ կայ:

Լաբ. — Եւ այն կնոջ ետեւէ՛ն կ'երթաք:

Ֆրանս. — Դահլիճ պառաւ մը, որ անոր աչքե-
րուն, բերնին եւ ականջներուն պահպանութիւն
կընէ, քովէն զատուած չունի որ . . .

Լաբ. — Իրա՛ւ կըսէք:

Ֆրան. — Եւ զարմանալին սա է որ սեւ վերարկուով ծաղեալ մէկը ամէն երեկոյ անոր տունը կը մտնէ :

Լաթ. — Ուրեմն դուք ալ անոր պէս ըրէք :

Ֆրան. — Ի՛նչ . . . կրնամ նէ մօտեցիր , տունը գոց է . պատ մ'ալ կայ :

Լաթ. — Ձեր վեհափառութիւնը այն կնոջ հետամուտ եղած օրէն ի վեր , անկէ յուսոյ նշաններ ընդունած է արդեօք :

Ֆրան. — Եթէ չեմ սխալիր , իւր մէկ քանի նա-յուածքներէն ինձ այնպէս թուեցաւ որ այնչափ սոսկալի երեւցած չեմ աչքին :

Լաթ. — Արդեօք գիտէ՞ թէ արքայն կը սիրէ զինքը :

Ֆրան. — Չեմ կարծեր , ըստ որում սպասաւորի բրդէ հագուստով կը ծպտիմ :

Լաթ. — Կարծեմ , փողովդ ապեւտի մը տարփածուն է որ կը սիրէք անմեղ սիրով :

Ֆրան. — Լռէ , ոտքի ձայն կայ , սիրահարութեան մէջ յաջողելու համար լուռ կենալու է (Թոնիպոլիէն , որ նոր եկած էր ,) այնպէ՛ս չէ :

ՏԵՍԻՆ Բ.

Նոյնք , Թոնիպոլիէն եւ Եոս մը Իգլաններ

Թոնիպ. — Գաղանի սիրոյ մը դիւրաբեկութիւնը ապահով պահելու համար գաղտնապահութիւնը անոր մէկ հատիկ պահարանն է :

(Արքայն կանանց կը նայի , որք խորեւ կ'անցնին)

Լաթ. — Վանասօմ տիկինը հրաշագեղ կին մ'է :

Կօրթ. — Թապըլ եւ Մօնշվրէյլ տիկիներն ալ շատ գեղեցիկ են :

Ֆրան. — Բայց տիկին Քօսէ այդ երեքը կը գերազանցէ :

Կօրթ. (Քօսէն ցուցնելով որ խորեւ կ'անցնի) — Քօսէին կի՛նը . . . տէր արքայ . . . ձայներ-նիդ . . . կամաց . . . չըլլայ որ ամուսինը իմանայ :

Ֆրան. — Հո՞գ պիտի ընեմ :

Կօրթ. — Վերջէն կերթայ Տիան տիկնոջ ահանջը կը հասցնէ :

Ֆրան. — Այդ ալ հոգս չէ : (խորը կերքայ կանանց հետ խօսելու .)

Թոնիպ. (Կօրթին) — Հիմայ Տիան տը Բուսթիէնը պիտի սրդողցնէ :

Կօրթ. — Թերեւս զայն նորէն ամուսնայն քով կը զրկէ :

Թոնիպ. — Չեմ կարծեր :

Կօրթ. — Հօրը ներումը ընդունելու համար փոխարէնը վճարեց , մը առնելիք տալիք չի մնաց :

Թոնիպ. — Աղէկ միտքս եկաւ , ի՛նչ խելք էր որ բանեցուց սա զարմանալի ծեր Պարոն տը Սէնվալիէն , երբ իւր հրաշագեղ տիան աղջիկը , այն երկնապարգեւ փափուկ հրեշտակը գաւառական կուզիկ դատաւորի մը հետ խառնափնթոր միութեամբ մը կապեց :

Կօրթ. — Ի՞նչ ըսեմ , խելագար ծեր մ'է այն , յանձանքին թողութիւնը ընդունած պահուն , ես ալ իւր գլխատման բեմին մօտ կը գտնուէի , տես-

Նէիր, երեսին գոյնը նետած, ծանրաբարոյ ծերունի մը կ'երեւար, բերնէն ուրիշ խօսք մը չելաւ, բայց եթէ՝ «Աստուած թագաւորը պահպանէ», կըսէր, հիմա ալ բոլորովին խեղագարած է։

Ֆրան. (Տկ. Քօսէի, որ կը հեռանայ.) — Զիս կը ձգես կերթաս, անգութ։

Տկ. Քօսէ. (Սիրով) — Ի՞նչ ընեմ, ամուսինս ի Սուանոն պիտի տանի ղիս։

Ֆրան. — Մեծ ամօթ, երբ ամբողջ Բարիզ, մեծամեծ իշխաններ եւ խեղացի մարդիկներ քու այդ ծաղկահաս տարիքիդ սիրուն ժամանակին սիրովը վառուած աչքերնին վրադ դարձուցեր են, երբ սուսերամարտիկք եւ նուագերգուք իրենց ամենաընտիր տողերը եւ երեւելի հատուածները քեզ նուիրելու պատրաստ կը կենան, երբ գեղեցկափայլ աչքերդ աստ անդ բոցեր տարածելով բոլոր կիները իրենց սիրահարներուն վրայ հսկել կ'ստիպեն, երբ վերջապէս չքեղ պայծառութեամբդ կը լուսաւորես բոլոր արքունիքը, կը վայլէ՞ որ ասկէց հեռանաս. ամեն մարդ պիտի տարակուսի ուրիշ Լուսոյ մը գոյութեանը. եւ միթէ ամօթ չէ՞, որ Դուքս, Կայսր, Թագաւոր, եւ իշխան ասոնց ամենքն ալ բանի տեղ չի դնելով, ո՞ր աստղը գեղջական, գիւղացին երկինքի մը կամարին վրայ երթաս մինակդ փայլել . . . :

Տիկ. Քօսէ. — Այդչափ պէտք չէ խռովիլ։
 Գրան. — Բայց չէ՛, չի կրնար ըլլալ աստանկ բան մը, պարահանդիսի մը ամենէն տաք միջոցին առնել քալելը, սլարդապէս խենթութիւն է։

ՏԵՍԻՍ Դ.

Նոյնք եւ Պ. Քօսէ

Տիկ. Քօսէ. — Ահա ամուսինս կուգայ, տէր արքայ, նախանձուր . . . (Երբայ)։

Ֆրան. — Ա՛հ, սատանան տանի զինքը, (Թռիպուրդիկ) գոնէ չորս անուշ խօսքով կըրցայ միտքս կնոջ հասկցնել։ Մարիօն իմ վրաս դրած վերջին ոտանաւորը ցուցնոց քեզի։

Թռիպ. — Զեր վրայ գրուած ոտանաւորները ամենեւին ես չեմ կարդար։

Ֆրան. — Ա՛նպիտան դուն ալ։

Թռիպ. — Թող կոպիտը ուզածին չափ սիրոյ վրայ արեղցիկ երգեր չինէ, գեղեցիկ կնիկներուն քով տարբեր է ձեր երկուքին պաշտօնը, դուք ուզածնուդ չափ սիրեցէք, Մարիօն ալ թող ուզածին չափ ոտանաւոր դրէ, ձեզի համար անպատուութիւն է ոտանաւոր յօրինելը։

Ֆրան. (Էռանդեանք) — Ա՛հ, ի՞նչ կըսես, գեղեցիկ կանանց վրայ ոտանաւոր յօրինելը մարդու սիրտը կը բարձրացնէ. սլաւափա աշտարակին վրայ թեւեր դնել տալ կուղեմ։

Թռիպ. — Այսինքն ջաղացք մը չինել։

Ֆրան. — Թշուառական, փառք տուր որ Գլուս դէն տիկինը տեսայ, ապա թէ ո՞չ քեզ խարաղանով ծեծել կուտայի։ (Գլուսդէ սկիւնոց քով կը վազէ.)

Թռիպ. (Մեկուսի) — Հովը ո՞ր կողմ, փչէ հոն գնա. հիմա ալ անոր հետեւէ։

Կորք. (Թռիպուրդիկ) — Ահա միւս դռնէն Քօսէ տիկինն ալ. դրաւ կը դնեմ թէ գիտմամբ ձեռնոցը

սխալի ձգէ որ արքայն գետինը ծռի եւ վերցնէ:

Թռիւյ. — Դիտենք:

(Տիկ. Քօւէ տեսնելով արքային քարկոտրիւնը Տի. Գռաւազի համար, ձեռքի ծաղիկներունը դիտեալք
կը ձգէ, Արքայն կը վազէ փունջը կը վերցնէ):

Կօրք. (Առ Թռիւյ.) — Զրոյ՞.

Թռիւյ. — Շիտալը, աղէկ:

Կօրք. — Թագաւորը նորէն բռնուեցաւ:

(Արքայն կը բռնէ զտիկին Քօւէ եւ ձեռքը կը պագ-
նէ, կինը կը խնդայ եւ գուարքութեամբ կը խօսակ-
ցի. յանկարծ Պ. Քօւէ կը մտնէ խորի դռնէն եւ
զանոնք կը դիտէ:)

Կօրք. — Ամուսինը նայէ, ամուսինը:

Տիկ. Քօւէ. (Արքային) — Աւ թողունք զիրար:

(Ձեռքը կը փաշէ ու կը փախչի)

Թռիւյ. — Ի՞նչ բան ունի հոս սա նախանձոտ
գերորդայնը:

(Ֆրանսուա խորի սեղանին մօտեցած՝ գաւաքը կը
շնչէ:)

Քօւէ. (Յառաջանայ մտածմամբ եւ մեկուսի) —
Արդեօք ի՞նչ կը խօսէին իրարու հետ:

Լաք. — Պարո՞ն Քօւէ:

Քօւէ. — Ի՞նչ է ըսելիքդ:

Լաք. — Տիկին Քօւէ շատ գեղեցիկ է:

(Քօւէ քարկոտրեալք Լաքուրին փոխէ հեռանայ
եւ Թռիւյադէին հանդիպի, զոր մեկ կողմ կը փաշէ)

Կօրթ. (ցածէն առ Քօւէ) — Խեղճիդ ի՞նչ փչեց
որ այդպէս տակնուվրայ եղեր ես. ինչո՞ւ համար
ծուռ ծուռ կը նայիս:

Թռիւյ. — Պ. Քօւէ ինչո՞ւ խռովեր ես. (հա՛ն,
հա՛ն, կը խնդայ եւ Քօւէին շուրջը կը դառնայ, Քօւէ
կը կասդի եւ դուռ կ'եղէ:)

Ֆրանս. (Յառաջ գալով) — Ո՛հ, ի՞նչ երջանիկ եմ,
իմ քովս Հերակլէս եւ Արամազդ անպիտան սինդի-
քորներ են, Ողիմպոսը սլափի խրճիթ մը կ'երեւայ
աչքիս... սա տիկնանց խօսք չի կայ, չիտալը, շատ
վայելուչ կիներ են, երջանիկ եմ ես, և դուք ի՞նչպէս:

Թռիւյ. — Տարբերութիւն չիկայ, ես պարահան-
դէսներու, խաղերու և ցատկոտուկ սիրոյ վրայ
լուի մնչիկ կը ծիծաղիմ քթիս տակէն. ես քննու-
թեամբ կը դատեմ, դուք կը վայելէք. արդ տէր
իմ, դուք երջանիկ էք իրրեւ տէր եւ ես եր-
ջանիկ եմ իրրեւ կուզիկ:

Ֆրանս. — Օ՛ր ցնծութեան այն օրը՝ որ մայրս խըն-
դումբես զիս յղացաւ. մինակ սա Պարոն Քօւէն է
որ զուարճութիւնս կ'աւրէ, քեզի ի՞նչպէս կերեւայ:

Թռիւյ. — Ամենաշափաղանցաբոյն անասուն մը:

Ֆրանս. — Ինչո՞ւս պէտք, այն նախանձոտ ան-
պիտանէն զատ ամեն բան աչքիս տղէկ կ'երեւայ.
այո՛, ամեն բանի կարող ըլլալ, ամեն բան ուզել,
ամեն բան ունենալ, ի՞նչ երջանկութիւն. Թռիւյո՞ւ-
լէ՛, միթէ հաճոյք չ՞աշխարհիս մէջ երջանկութեամբ
կեանք վարելը, ո՞վ երջանկութիւն երջանկութեանց:
Թռիւյ. — Կը հաւատամ տէր իմ, անանկ է,
վասնզի գինով էք:

Ֆրանս. — Նորէն աչքիս բան մը երեւցաւ, ո՛հ,
ինչ սիրուն աչքեր, ի՞նչ գեղեցկութիւն:

Թռիւյ. — Դարձեալ Քօւէ տիկինն է:

Յրան. — Օ'ն թռիսպուլէ, հետս եկուր որ մեզ պահպանես: (կ'երգի):

«Կեցցեն զուարթ կիրակիք

Ամբոխին Բարիպու,

Միշտ կանայք գեղեցիկ . . .

Թռիպ. — Մինչ մարդիկ գինարբու: » (մեկնիկն):

ՏԵՍԻՒԼ Դ.

Կօրք. Բարապետան, Ալիք, Մարօ, յետոյ Բիւէն.

Երբեմն ալ Քօւէ կ'երեւայ

Մարօ. (Կօրքին) — Այս իրիկուն ի՞նչ լուր ունիս .

Կօրք. — Ոչինչ. միայն թէ հանդէսը վառուար է եւ Արքայն աղէկ կ'զբօսնու:

Մարօ. — Այդ ալ նոր լուր մ'է որ կուտաս .

Քօւէ. — Պարոններ, ես ձեր այդ խօսքերէն ամենեւին չեմ ակորժիր. (Երբայ)

Կօրք. — Սա ողորմելի մարդուր Քօւէն ալ հոգիս կը հանէ.

Մարօ. (ցածկն) — Կերեւի թէ Ֆրանսուա խիստ մօտէն անոր կնոջը հետ կը տեսնուի:

Կօրք. (Հաստատական նշան մը ընելէ ետքը) — Ահա-ւասիկ մեր սիրելի դուքսը եկաւ:

Բիւէն. (Մտնելու զիրար քարեկն) — Բարեկամք. նորեւուկ բան մը սխալ խմայնեմ ձեզի. բան մը որ աշխարհիս ամենախոհեմ անձին ուղեղն անգամ կը խանգարէ. սքանչելի բան մը, ծիծաղելի բան մը, սիրոյ վերաբերեալ, անհաւատալի բան մը:

Կօրք. — Ի՞նչ սխալ ըլլայ այդ .

Բիւէն. — Լուր ինչ. (Ձայն շրջապատէն) չի մօտենա՞ս, Պարոն Մարօ.

Մարօ. — Ի՞նչ կը հրամայէք տէր իմ.

Բիւէն. — Յիմար մ' ես դու:

Մարօ. — Չէի կարծեր որ բանի մը մէջ ես ալ մեծ եղած ըլլամ:

Բիւէն. — Բէշլէրայի պաշարմանը վրայօք գրած իդ մէջ սա տողերը կարդացի թռիսպուլին վրայ. «Գլխուն վրայ եղջերուները կարտած խէնթ մը եւ երեսուն տարեկան ունեցած խելքը ծնած օրուան խելքին հաւասար.» այո, մեծ յիմար մ' ես դու:

Մարօ. — Եթէ ըսածներէդ բան մը հասկցայ՝ սատանի ձագ ըլլամ:

Բիւէն. — Շատ լաւ կըլլար. (Այլոց) Պարոն Կօրթ, Պարոն Բարթայեան, գտէք տեսնեմ: չի լսուած բան մը պատահեցաւ թռիսպուլի գլխուն:

Բարդ. — Արդեօք կրնա՞յ շտկուեցաւ .

Կօրք. — Արդեօք սպարապետ ըրին զինքը.

Մարօ. — Արդեօք զինքը խորովելով սեղանը բերին:

Բիւէն. — Ո՛չ, աւելի տարօրինակ բան մը. գիտցէ՛ք ունեցածը, անհաւատալի բան մը:

Կօրք. — Կարկանդակայի հետ մենամարտութիւն ունի:

Բիւէն. — Ամենեւին.

Բարդ. — Արդեօք իրմէ աւելի տգեղ կապի՞ն մ' ունի.

Բիւէն. — Այդ ալ չէ:

Մարօ. — Թերեւս գրպանը լեցուն ոսկի ունի:

Քօւէ. — Կամ չամբուր դարձնողին շանը պաշտօնը ունի:

Կօրք. — Եւ կամ դիպուածով երկինքը կոյսի մը հետ ժամադրութիւն մ' ունի:

Բիւէն. — Գրաւ կը դնեմ որ չսլիտի կրնաք գտնել, խեղկատակ թռիպուլէին, այլանդակ թռիպուլէին ունեցածը գտէք նայիմ:

Կօրք. — Կրնակի կոճկն է.

Բիւէն. — Զեղաւ... ունի... ունի... ուզած-նիդ կուտամ եթէ կարենաք գտնել. սիրուհի մը ունի, սիրուհի:

Ամենքը. — Հա՛, հա՛, հա՛, (կը խնդան)

Կօրք. — Հա՛, հա՛, հա՛, դուքսը շատ զուարճախօս է.

Բարք. — Առաստել մը ըսաւ որ գին չունի:

Բիւէն. — Պարոններ, կ'երգեսուս եւ պատրաստ եմ այն կնոջ բնակած տունը ցուցնել ձեր ամենուդ: Թռիպուլէն վրան սեւ վերարկու մը առած, ծով բռնող բանաստեղծի մը պէս երեսը կախ ու թըթ-ուած՝ ամեն երեկոյ այն տունը կը մանէ. ուզեցի գլխուն ձիւն մը բերել, գիշերուան մթութեան մէջ ետեւէն առջեւէն պարտեղով՝ վերջապէս Քօսէի տանը մտերը գործը իմացայ, բայց խօսքը մէջերնիս.

Մարօ, — Ոտանաւորի ի՛նչ աղւոր նիւթ. Թռիպուլէ սիրահարեալ եւ գիշերը ծպտեալ.

Բարք. (խնդալով) — Թռիպուլէին կին մը՝.

Կօրք, (նոյնպէս) — Փայտէ ձիւն մը վրայ թամիւս մը, որչա՛ի ալ կը վայլէ:

Մարօ. — Եթէ նոր Պէֆօր մը Գալէ արչաւէր, անշուշտ Անդղիացիները վանելու համար բան չսլիտի պահէր այդ կնոջ քով:

(Ամենքը կը խնդան, Վիֆ կը մտնէ)

Բիւէն. — Սոս՛թ, լուսթիւն:

Բարք. (Բիւնիկ) — Ինչէ՛ն է որ թագաւորն ալ ամեն օր իրիկուան դէմ առանձին դուրս կելլէ որս մը շնորհելու պէս:

Բիւէն. — Պարոն Վիֆ թող մեզի իմացունէ պատ-ճառը:

Վիֆ. — Գիտցածս սա է որ, Նորին Վեհափա-ռութիւնը կ'երեւայ թէ աղէկ կ'զբօսնու.

Քօսէ. — Ո՛հ, գոցեցէ՛ք այդ խօսքը:

Վիֆ. — Ի՞նչ հոգս, հովը որ կողմէն կուգէ խել-քին փչէ, ինչո՞ւ ուրեմն իւր ձմեռուան մեծ վե-րարկուն իրաթուած, հագուստին եւ ձեւերէն ա-ռանց ճանչցուելու իրիկունները դուրս կելլէ, արդ-եօք քանի՞ պատուհաններէ դռներէ անցնելու պէս գիւրու թեամբ կը մտնէ. ինծի համար հոգ չէ բա-րեկամք, թող ամուսնացեալք մտածեն:

Քօսէ. (Գլուխը շարժելով) — Պարոններ, թա-գաւոր մը, — հին իշխանները աղէկ գիտեն այս բա-նը, — թագաւոր մը՝ որուն տունը որ ըլլայ՝ ուզած ասանը կրնայ մտնել, վա՛յ անոր, որ քոյրեր, կին եւ աղջիկներ ունի. զուարճութեան մէջ զբոսիլը տաքցած զօրաւոր իշխան մը ամեն տեսակ փոր-ձանք կրնայ հասցնել, ասանկ վիճակ մը վախցուե-լու վիճակ է:

Վիֆ, (Այրց, ցածէն) — Կը տեսնէ՞ք, ի՛նչպէս կը վախնայ Ֆրանսուայէ.

Բարք. — Բայց իւր գեղեցիկ տիկինը աւելի քիչ վախնալու է.

Վորք, — Ահա այդ պատճառաւ է որ ամուսինն ալ կը վախնայ :

Բարք. — Բռնէ՛, կը սխալիք, արքայն միշտ ուրախ զուարթ եւ գոհ ընել ջանալու է :

Բիէն. — Ես ալ ձեր կարծիքէն եմ, կոմս, ձանձրութեամբ ժամանակ անցնող թագաւոր մը սեւեր հագած աղջկան մը եւ կամ ամառուան անձրեւային օդերուն կը նմանի :

Բարք. — Այո, ջրով լեցուն շիշի մ'ալ կը նմանի :

Վիւ. — Ահա Ֆրանսուան կուգայ սիրահարեալ Թռիպուլէի հետ :

(Ֆրանսուա Թռիպուլէի հետ մտնել, Պաշտասխանք յարգանքով խորք մէկ կողմ քաշուած կը կանգնին.)

ՏԵՍԻԼ Ե.

Նոյնք, Ֆրանսուա եւ Թռիպուլէ

Թռիպ. — (Խօսակցութիւնը շարունակելու պէս) — Ի՛նչ, գիտնականներ պաշտօնին մէջ, չ'լսուած այլանդակութիւն :

Ֆրան. — Նախառի քրոջս խօսք հասկցուր, որչափ գիտնական կայ՝ գլուխս կուգէ ժողուել :

Թռիպ. — Փովերնիս մէկը չի կայ հիմայ, առանձին ենք, կը խոստովանիք անշուշտ թէ ես ձեզի չափ չեմ խմեր, ուստի ամեն բանի հետեւանաց եւ պատճառներուն վրայ լաւ դիտողութիւն ընելու համար զձեզ կը գերազանցեմ. հետեւաբար վստահութեամբ կըսեմ թէ՛ սա հոս հաւաքած գիտուններուդ տեղ եթէ ժանտախտ կամ ջերմ ունենայիք աւելի աղէկ կըլլար :

Ֆրան. — Ո՛հ, ի՛նչ թեթեւ խորհուրդ. արդէն ըսի քեզ թէ՛ քոյրս է որ բոլոր գիտունները գլխուս ժողուել կուգէ :

Թռիպ. — Բայց քրոջ մը կողմանէ չատ անվայել բան է այս. չիկայ անանկ անասուն մը, որի-րամոլ ագռաւ մը, դայլ մը, բու մը, սագու ձագ մը, կով մը, Հոլանտացի ոստիկան մը, չուն մը, արջ մը՝ որ աւելի տգեղ եւ աւելի մեծամեծ խենթութիւններով միջուած չըլլայ, ինչպէս այն անպիտանը՝ զոր գիտնական կ'անուանեն. միթէ՛ զուարճութիւն, դօրութիւն, յաղթութիւն եւ հանդէսները անուշահոտութեամբ լեցնելու համար ծաղկահաս կանայք կը պակսին ձեզի :

Ֆրան. — Հա՛, հա՛, հա՛, քոյրս, Մարկարիտ իրիկուան մը ինծի ըսաւ որ, «կանայք ամեն ժամանակ բաւական չեն ըլլար մարդուս մուցնել տալու ձանձրութեան վայրկեանները . . .»

Թռիպ. — Շիտակը, չի լսուած դեղ մը տուեր է. սիրտը նեղացող մէկուն՝ գիտնականներու հետ ժամանակ անցնելու խրատ տալ. Վեհալուռ տէր, դուք եւս կրնաք իրաւունք տալ ինձ թէ՛ Մարկարիտ տիկինը աշխարհիս ամենէն յուսահատեալ խմրին կողմնակցութիւն ընելու շատ յարմար է :

Ֆրան. — Լաւ, թող քու խօսքդ ըլլայ, գիտնականները չեմ ուզեր, բայց հինգ վեց բանաստեղծ կուգեմ :

Թռիպ. — Տէր արքայ, եթէ ես ձեր տեղը ըլլայի, ներսէն դուսն հանքերով չաղուած բանաստեղծ է մը այնչափ պիտի վախնայի, ինչպէս ընկեղ-գերուզը եկեղեցւոյ մը օրհնած ջուրէն :

Ֆրանս. — Շատ չեմ ուզեր, հինգ վեց հատը բաւական է:

Թուիսլ. — Հինգ վեց հատով անասնոց փախ-
րան մը, ախոռ մը կը լեցուի. (Մարիօնը ցուցնելով)
առանց ուրիշ բանատեղծներէն թունաւորուելու,
մինակ սա Մարիօնը մեզի բաւական չէ՞:

Մարօ. — Շնորհակալ եմ, տէր Թուիսլույ. (Մե-
կուսի) Ա՛հ, թշուառական, սատանան տանի քեզ:

Թուիսլ. — Իսկ կանայք տէր արքայ, անոնք ո՞ր
շնենք. երկինք երկիր ամեն բան անոնց համար է
. . . միթէ կի՞ն կը պահիսի ձեզի, ձգեցէք ուրեմն
դա գիտնականները, միշտ գիտնական կ'երազէք:

Ֆրան. — Ե՞ս . . . ազնուականութեան վրայ
գ'երդնում թէ ստանկ բանի մը վրայ ամենեւին
չեմ մտածեր, ինչպէս որ ծովուն մէջ գտնուող ձուկն
ալ ծառին վրայի խնձորը չի մտածեր: (Ներսէն
ծաղիստարութեանց եւ խեղաղու ձայներ) կը լսե՞ս սա
դատարկասրտ սպարոններուն ձայնը, ինչպէս
վրադ կը ծիծաղին:

Թուիսլ. — Ձէ, իմ վրաս չէ, ուրիշ խեթի մը
վրայ կը ծիծաղին:

Ֆրան. — Որո՞ւ վրայ:

Թուիսլ. — Եթէ մտածես՝ կը գտնաս:

Ֆրան. — Իրա՞ն. ի՞նչ ըսել է այդ

Թուիսլ. — Ձեզի համար ազատ է կըսեն, ստակ
եւ պատիւ Նափարի երկիրը կը լեցնէ եւ իրենց հա-
մար վայելելու բան մը չի ձգեր, կըսեն:

Ֆրան. — Այո՛, հոսկէ երեքն ալ կը տեսնեմ,
Մօնընիւ, Պրիօն եւ Մօնօրանսին:

Թուիսլ. — Ճիշդ, այդ երեքն են:

Ֆրան. — Ա՛հ, ի՞նչ ընեմ սա պալատականները,
գարշեւի անիծից ծնունդները. մէկը ծովակալ ըրի,
միւսը սպարապետ, Մօնընիւն ալ պալատիս վե-
րակացու կարգեցի, և տակաւին գոհ չեն ինձմէ . . .
Ի՞նչ ընեմ չգիտեմ, այս ի՞նչ տեսակ բան է:

Թուիսլ. — Բայց աւելի բաներ կրնաք շնորհել ի-
րենց, մանաւանդ թէ իրաւունքնին ալ է:

Ֆրան. — Աւելի ի՞նչ կրնամ ընել:

Թուիսլ. — Ամենքը մէկէն կախել տուէք:

Բիէն. — (Խնդաղով՝ երեք իշխանաց) — Կը լսէ՞ք
Պարոններ, Թուիսլույին ըսածը:

Մօնօր. — Այո, լսեցինք (Բարկուքեամբ խեղ-
քին երեսը նայի):

Մօնե. — Իրեն շատ սուղի պիտի նստի այդ ը-
սածները:

Պրիօն. — Թշուառական ծառայ:

Թուիսլ. — Բայց տէր արքայ, երբեմն սրտիդ
մէջ պարազ տեղ կը մնայ կարծեմ. . . գարմանալի
բան, քովդ ամենեւին կին մը չի գտնուի, որուն
աչքերը իզձերուդ չէ՛ ըսած տեսն՝ սիրտը այո՛ ըսէ:

Ֆրան. — Ինչէ՞ն գիտես:

Թուիսլ. — Որովհետեւ կախարդեալ սրտէ մը
սիրուելը, սիրուիլ ըսել չէ:

Ֆրան. — Նայինք, գիտե՞ս թէ աշխարհիս վրայ
գիտ չը սիրող կին մը գտնուի:

Թուիսլ. — Առա՞նց զձեզ ճանչնալու:

Ֆրան. — Այո, (Մեկուսի) Մեր Պիւսիւ անեւ
փողոցին սիրուհին մէջ չի խառնենք:

Թռիպ . — Պարզ քաղաքացիի՞ աղջկան մը համար կըսէք .

Ֆրան . — Է՛հ , ի՞նչ կըլլայ եղեր .

Թռիպ . — Այդ մասին պէտք է զգուշանաս եւ սէրդ չի վտանգես , զի գիւղացիք շատ անգամ կատաղի հոռիմայցի կը դառնան , անոնց ունեցածին դպչելու չիգար , ձեռքիդ վրայ կը մնայ նշանը . բայց ասոնք մէկդի թողու՛նք . թագաւորի մը համար բաւական է գո՛հ ըլլալ աղնիւ եւ բարեօրրոտ պալատականաց կիներովն ու աղջիկներովը :

Ֆրան . — Այո՛ , ես ալ Քօսէ տիկինը ինձ չահելու պիտի աշխատիմ :

Թռիպ . — Նայէ որ ժամ մը առաջ չահիս :

Ֆրան . — Ըսելը գիւրդին է բայց գործը դժուար :

Թռիպ . — Եկու այդ կինը այս գիշեր փախցունենք .

Ֆրան . — (Քօսէն ցուցնելով) Կոմսը ի՞նչ ընելու է .

Թռի . — Պասթիլի բանալը որո՞նց կ'ապասէն :

Ֆրան . — Չէ , այդ չըլլար :

Թռիպ . — Գործդ ըմպնեկու համար զայն դուքս մը ըրէ՛ ազատէ :

Ֆրան . — Բայց գիւղացիի մը պէս նախանձոտ է , ինչ որ տամ , չպիտի ընդունի եւ ձայնը հասած տեղը պիտի պոռայ կանչուռուտէ :

Թռիպ . (Մտածւաւ) — Իրաւ ես , այդ գետինն անցնելուն շատ նեղութիւն տուողին մէկն է , կամ վարձատրելու է եւ կամ աքսորելու , բայց տեւի գիւրդին եւ պարզ ճամբայ մը կայ , զոր մինչեւ հիմա մոտակելու էի .

Ֆրան . — Ի՛նչ է , նայինք .

Թռիպ . — Ի՞նչ պիտի ըլլայ , Պ . Քօսէին գլուխը կտրել տալ . ամենքը պիտի կարծեն թէ Սպանիոյ Կամ Հռովմի հետ դաւաճանութիւն մը ըրած է :

Քօսէ . (Ինքզինքնը ցուցելով) — Ո՛հ , անիծից ծընունդ քեզի :

Ֆրան . (Խնդալով եւ Քօսէին ուսը ծեծելով) — Կեցիր , աղնուականութեանս վրայ կ'երդնում , մտքէդ կանցնի՞ որ ասանկ գլուխ մը կտրել տամ , ասանկ գլխու մը մէջէն եթէ գաղափար մը ելլէ՝ եղջիւրաւոր կ'եւլէ :

Թռիպ . — Այսինքն կաղախանին յարմար գաղափար մը .

Քօսէ . — Ի՞նչ , գլուխս կտրե՛լ . . .

Թռիպ . — Ի՞նչ կըլլայ .

Ֆրան . — Թռիպուէ , բաւական է :

Թռիպ . — Ի՞նչ ըսել է , թագաւոր մը ամենեւին նեղութիւն քաշելու չէ .

Քօսէ . — Դուխս կտրել մի՛ .

Թռիպ . — Ադիկ աւելի պարզ բան կրնամ ըլլալ , գլուխդ տեղը մնալէն ի՞նչ օգուտ .

Քօսէ . — Ճշմարիտ կրնամ թէ , գլխուդ մեծ փորձանք մը պիտի բերեմ :

Թռիպ . — Օ՛հ հոգ մի՛ ըներ , չեմ վախնար քեզմէ , չորս կողմս գտնուած զօրաւորները մատի վրայ խաղցուցած ատենս , ալ ի՞նչ բանէ կրնամ վախնալ , գլուխս պիտի կտրեն եղեր , ան ալ խէնթի մը գլուխն է , վախս միայն սա է որ՝ կռնկիս կուզը մարմնոյս մէջ չի մտնայ եւ քեզի պէս իմ ալ

փորիս մէջ չիյնայ, նայէ՛, այն ժամանակ իրաւցնէ
կը տգեղանամ:

Քօսէ. (Ձեռքը սրոյն սանելով) — Սրիկայ.

Ֆրան. — Կեցիր Կոմս, դու ալ խէնթ, հետո
եկուր: (Խնդալով հեռանան):

Կօրք. — Կը լսէ՞ք, Արքայն հիմա պիտի մարի
ինքալէն:

Բար. — Պզտիկ բանի մը համար ո՛րչափ ալ կը
խնդայ եւ ինքզինքը կը մոռնայ:

Պրիյ. — Սա թշուառական լեզուատակէն վրէժ-
նիս առնենք:

Ամենք. — Այո՛, այո՛.

Բիէն. — Գիտեմ թէ ամենքնիս ալ անոր դէմ
ո՞ր ունինք, (Բիչ մը ցածեմ) ուստի այս երեկոյ
արեւը մարը մոռնելէն ետքը ամենքս ալ լաւ մը
զինուած՝ Պիւսիւ անել փողոցը Քօսէի տանը մօտե-
րը սպասելու ենք:

Մարօ. — Հասկցայ միտքդ:

Կօրք. — Որոշուեցա՞ւ:

Ամենք. — Այո որոշուեցաւ:

Բիէն. — Ուրեմն ասոր վրայ չի խօսինք. լուռ-
թիւն, ահա կուգան:

ՏԵՍԻՒ 2.

Նոյնք, Թռիպ. Քրանուտ սիկիմներէ օրջա-
պատեալ. Ծառայ մը, ետք Սէն-Վալիէ:

Ծառայն. (Կամաց մը Թռիպուղիին) — Պարոն
տը Սէն-Վալիէ անուամբ սեւեր հագած ձերունի
մը Թագաւորը տեսնել կուզէ:

Թռիպ. (Ձեռքերը շիկելով) — Սա Պ. տը Սէն-Վա-
լիէն թողէք որ ներս գայ, նայինք ի՞նչ կերպ բան է:
Դրսեմ ձայն — Թագաւորը տեսնել կուզեմ:

Ֆրան. — Չ'է, չըլլար, ո՞վ է այդ ներս մտնել
ուզողը:

Սէն-Վալիէ. (Մտնելով) — Ես եմ տէր արքայ,
եւ պիտի խօսիմ ձեզի:

Ֆրան. — Պարոն տը Սէն-Վալիէ՛ . . .

Սէն-Վալ. (Մոնարխուրեանք) — Նոյն ինքն:

(Թագաւորը բարկութեամբ դիպ ի անոր երթալ
կողմէ բայց Թռիպուղի արգիլէ)

Թռիպ. — Տէ՛ր արքայ, թող որ ես քիչ մը ճա-
մարտակեմ սա ողորմելի յետամահին հետ. (Թաւե-
րական ձեռով) Պարոն Սէն-Վալիէ, դուք մեզի դէմ
դաւաճանութիւն քրէք, մենք փոխանակ զձեզ պատ-
ժելու թողուցիւն շնորհեցինք, իբր արքայ բարե-
սիրտ եւ բարեգութ. ասկէ աւելի աղէկութիւն չէր
ըլլար: Արդ, ի՞նչ տեսակ մոլեգնութիւն է այդ որ
քու պարոն փեսայէդ թոռներ կուսենաս, փեսայ
մը՝ որուն երեսը չի նայուիր, ագեղ, աճեւ, ահաճ,
քթին վրայ ուռ մը ցցուած, աչքին մէկը կոյր,
տանց խօսքին նայելով մազոտ, գծուծ, դեղնած,
սա պարոնին պէս (Քօսեմ ցուցնէ) մեծ փոր, ինծի
պէս ալ կուզիկ. աղջիկդ անոր քով տեսնողը ան-
շուշտ պիտի ծաղրէ, փեսադ քեզի շատ մը ծուռու-
մուռ եւ ահուկ թոռներ պիտի շնորհէ, ամենքն
ալ խանձած, ցցուած տկուայ, կոտորած, զարհու-
րելի, ծաղրելի, սա պարոնին պէս մեծ-փոր, (Քօ-
սեմ ցուցնէ) ինծի պէս ալ կուզիկ. փեսադ տգեղ

ամենաաղեղ մարդ մ'է, թող տուր թագաւորն ազատ, եւ վստահ եղիր որ օր մը առոյգ ու թեթեւաշարժ թուներ կունենաս, որք մարտքդ կը քաշեն եւ ծնկուըններուդ պլլուած վեր կ'ելլեն:

(Պաշտասխանիք ծախահարեմ եւ խնդան, թղիպուրէ աշ ծաղրեղով՝ կը խնդայ քարձաւանջն.)

Սէն-Վալիէ. (Առ Ֆրանսուա) — Նոր նախապիք մ' ալ կաւեցունէք, տէր արքայ, բայց աղէկ ուչ դրէք խօսքերուս, եւ ասիկայ ձեր պարտաւորութիւնն է: Օրին մէկը բոպիկ ստքով զիս մինչեւ ի կռիւ վաքորեցիք, հոն ներուամ շնորհեցիք ինծի, բայց երազի պէս . . . օրհնեցի զձեզ, չգիտնալով թէ ձեր այդ շնորհացը տակ ինչ նենգաթոյն գաղտնիքներ կան եղեր ծածկուած: Այո՛, տէր, դուք մէկ կողմէն նոյն շնորհքը ինձ ընելով՝ միւս կողմէ ալ ամօթ եւ նախատինք կը նիւթէք եղեր առանց խնայելու հին ազգատոհմի մը, հազար տարի է ի վեր Բուսթիէի ընտանեաց արեան եւ պատուոյն դէմ: Դուք, ս՛վ Ֆրանսուա, նոյն իրիկունը, մինչ ես ծանրը քայլերով կռիւք կը դառնայի՝ ի սրտէ աղաչելով յաղթութեան Աստուծոյն, որ իմ կենացս օրերը ձեր փառաց օրերուն փոխանակէ, դուք կըսեմ, նոյն իրիկունը առանց երկուզի եւ զթութեան, առանց ամօթոյ եւ սիրոյ, ձեր անկողնոյն մէջ, — որ կանանց պատուոյն գերեզմանն է, — անտարբեր, պաղ արեամբ, ձեր վատաշունչ համայններովը Պրիզիէ կոմսուհոյն, Տիան սը Բուսթիէի պատիւը նսեմացուցիք, թառամեցուցիք եւ ոտնակոխ ըրիք: Բայէ՛, երբ ես իմ դատապարտութեանս վճռոյն

կ'ապասէի, դուք ալ ս՛վ իմ պարկեշտասուն Տիանս, միւս կողմէն Լուվուի պալատը կը դիմէիք . . . : Իսկ այն զարհուրելի կաղախանը, ո՛հ, մոռնելն անգամ սոսկում կ'աղղէ ինձ, այն կախաղանը կըսեմ, զոր դահիճը առաւօտ մը կանուխ եկաւ կանգնեց կռիւի մէջ, ո՛վ վատարաղդութիւն, արեւը մարը չի մաած, կամ աղջկանը անկողին եւ կամ իւր հօր գերեզմանը պիտի ըլլար: Աստուած իմ, դատաւորդ արդար, արդեօք ի՞նչ ըսիր ի բարձանց, երբ տեսար միեւնոյն բեմին վրայ ցեխի մէջ թաւալեալ տիտուր եւ շիւաքերը մէջէ մէջ անցած, այն արիւնաթաթաւ աղտելի արքունական մեղրութիւնը, որ կեղծ գթութեամբ գառնազգեստն եալ էր. ո՛հ, իշխանդ վեհաղան, դէ՛ զործ գործեցիր. հոգ չէր, եթէ նաւորի-մը արեամբը գետնին քարերը կարմրէին, գո՛ցէ այդ պատկառելի ծերունին խաղաղութեան փայտէն ըլլալովը արժանի ըլլար այդ պարգիւն, բայց երբ իրեն տեղ առնոր զաւակը, երկուստ խեղճ աղջիկը ոտքերնուդ տակ յաղթահարեցիք, որուն աչքերը արտաւօք եւ սիրտը սարսափով լեցուած էր, ամպարչութիւն մը գործած եղաք, որոյ համար պատասխանատու էք առաջի Աստուծոյ . . . : Ձեր իրաւանց չափը անցունելով անցուցիք, հայրը կրնար ձերը ըլլալ, բայց աղջիկը երբէք. եւ դուք որ ներեցիք ինձ միթէ շնորհք մը կը համարիք, եւ ես անոր փոխարէն ապերախութիւն մը ըրած կըլլամ . . . : Փոխանակ աղջիկս աղարտելու, չէ՛ք կրնար գանուած բանտս գալ զիս տեսնել, այն ատեն պիտի գոչէի

ձեր երեսին թէ « մեռցուցէ՛ք զիս, բայց զթացէ՛ք, ո՛հ, գթացէ՛ք իմ աղջկանս, գթացէ՛ք նաեւ ազգատոմսիս . . . մեռցուցէ՛ք զիս, զի լաւ է գերեզման քան նախատինք, լաւ է գլուխ չունենալ՝ քան ալտով դրոշմեալ ճակատ մը . . . » Տա՛մ ձեզի ես ալ ուրիշ-ներուն տուած անունը, ի՛նչ կը կարծէք. քրիստոնեայ մը, կոմս կամ իշխանազուն մը գլխատեալ չի՞ համարուիր երբ իրմէ գլխուն տեղ պատիւը կը յափըշտակեն, պատասխանեցէ՛ք ինձ՝ ահա այս խօսքերը ձեզի պիտի բացատրէի եթէ այն իրիկունը եկեղեցւոյ գմբեթին տակ արիւնաթաթաւ դագաղիս մէջ ալեգարդ ճակտիս համրոյր մատուցանող սրբափայլ Տիանս, առաքինի աղջկիս անաղարտ մնար՝ որ պիտի աղօթէր իւր պատուովը մեռնող հօրը հոգւոյն համար։ Արդ, քանիոր ամէն բան լննցած է, չեկայ հոս աղջկիս ուղեւը, եւ քանի որ պատիւս չի մնաց, ալ ընտանիք չունիմ, աղջկիս կուգէ զձեզ կոյր սիրով մը սիրէ կուգէ չը սիրէ։ պէտք չէ՛ ինծի մեղկացեալ աղջիկ մը. թող ձերն ըլլայ. ես հաստատ միտքս դրած եմ ամեն հանդէսներու մէջ դալ եւ զձեզ հանդարտ չը թողուլ, եւ մինչեւ այն ժամը՝ յորում պիտի տեսնեմ ուրիշ հայր, եղբայր կամ ամուսին մը որ մեր նախատանայ վրէժը լուծէ, ես, կըսեմ, դէմքս գունատ՝ ձեր ամէն խնձոյքներուն մէջ պիտի գամ կրկնել թէ « գէշ ըրիք, վատութեամբ վարուեցաք. » այո՛, ուղէք չուղէք մտիկ պիտի ընէք, եւ ձեր ամբօթալից կրակոտ ճակատը պիտի խոնարհեցնէք մինչեւ որ խօսքս վերջացնեմ։ Այն տեսն վրէժխնդիր ձայնս կարելու

համար դարձեալ զիս դահճին պիտի ուղէք յանձնել, բայց ո՛չ, չի պիտի յանդգնիք այդ բանը ընելու, վախճալով որ եկրորդ օրը ուրականս դեմերնիդ կեննէ եւ միեւնոյն խօսքերը կը կրկնէ։

Ֆրան. — (Զայրացեալ) Այդ աստիճան յանդգնութիւն եւ ցնորմունք իմ դիմացս . . . դժուար, ձերբակալեցէ՛ք սա մարդը։ (գօրականի շրջապատէն)

Թռիլ. — Խեղճ մարդուն խեղքին է եկեր տէր արքայ, (Սեն Վալիէի) անանկ չէ՛.

Սեն Վալիէի. — Ա՛հ անիծեալ ըլլան անոնք՝ որ վատութեամբ կը դործեն եւ օրհասական առիւծի մը վրայ իրենց ժանտ չունչը կարճակեն։ (Առ Թռիլ-պաշէն) Իսկ դու, ո՛վ ոք եւ իցես, դու ծառայ վատ եւ իժաթոյն լեզու, դու որ հօր մը վիրաւոր ուրտին ցաւերը կը ծաղրես, անիծեալ, յաւիտեան անիծեալ ըլլաս. . . իմ իրաւունքս էր պատուաւոր ընդունելութիւն մը գտնել (Առ Ֆրանսուա) ձեր կողմանէ, վասն զի թագաւոր մ'էք դուք, իսկ ես հայր մ'եմ, եւ ալեւոր տարիք մը արժանի է յարգանաց . . . երկուքնիս ալ մեր ճակտին վրայ մէկ մէկ թագ կը կրենք, ձերը ոսկեհուն չունէ, իսկ իմս՝ ձիւնափայլ մազեր։ Արդ տէր արքայ, սրբապիղծ մը, որ ձեր թագը արհամար հել յանդգնած տտեն դուք ինքնին կառնէք անոր վրէժը, գիտցէ՛ք թէ իմինիս վրիժաւուն ալ Աստուած է միայն։ (գօրականի զայն կը տանին)

ԱՐԱՐ Բ.

(ՍՍԱԼԹԱՊԱՏԻԼ)

(Տեսարանն է Պիւսիւ անեղ փողոցը. — խորը
Թռիպուղի տունը)

ՏԵՍԻԼ Ա.

Թռիպուղի, (հսկեմ) Մարապասիլ.

Թռիպ. (Ինքն իրեն) — Ծերունին Սէն վարիէ ան-
ծեց զիս . . . :

Սալթ. — Պարոն .

Թռիպ. — Բարի եկար. մանրուք չունիմ.

Սալթ. — Ես բան մը չեմ ուզեր քեզմէ .

Թռիպ. — Ուրեմն . . .

Սալ. — Զիս աղէկ մը չլրջաք ճանչնալ, արհես-
տըս սուր գործածել է .

Թռիպ. — (Մեկուսի) — Դո՛ղ է, ի՛նչ է .

Սալ. — Դէմքերնիդ կը ցուցնէ թէ մտածմունք
մը ունիք, ամեն իրիկուն վեր վար այս կողմերը
պտտելնիդ կը տեսնեմ, հաւանական է որ կին մը
կը պահպանէք .

Թռիպ. (Մեկուսի) — Վայ ստատնի ծնունդ, (Բար-
ձր) Ինծի նայէ, ես իմ գործերս ուրիշին չեմ յայտ-
ներ .

Սալ. — Զեր գործին խառնուիլ ուզելս մինակ
ձեր աղէկութեանը համար է. եթէ զիս ճանչնայիք,
հետս լաւ կը վարուէիք, մի գուցէ ծանծաղամիտ

մը ձեր կնոջ վրայ աչք ունենայ եւ դուք ալ նա-
խանձիք վրան :

Թռիպ. — Բայց վերջապէս ի՛նչ է միտքդ .

Սալ. — Ըսե՛կ կուզեմ թէ քիչ բանով նոյն մար-
դը անդիլի աշխարհք ղրկելու համար մէկը կրնալ
գտնուիլ :

Թռիպ. — Գէշ բան մը չէ ատիկայ .

Սալ. — Կը տեսնէք թէ շատ համեստ մէկն եմ ես :

Թռիպ. — Ատոր տարակոյս չի կայ ,

Սալ. — Եւ հիմա ձեզ ներկայանալս ալ բարի
գիտաւորութեան մը համար է .

Թռիպ. — Կը հաւատամ, պիտանի մարդ մը
ըլլալու էք

Սալ. — Այո, քաղաքիս բոլոր տիկի՛ններուն պատ-
ւոյն պահպանը ես եմ .

Թռիպ. — Էյ , ըսէ տեսնենք. իգասէր մը մեռ-
ցնելու համար մըջափով գոհ կըլլաս .

Սալ. — Իգասէրը գիտէ , բանը վարպետու-
թեան վրայ է .

Թռիպ. — Էյ , մեծ անձ մը անդիլի աշխարհք
ղրկելու համար ,

Սալ. — Ատիկայ քիչ մը դժուար է , վստահները
չառ են , մեծի մը դպչողը , ինքն ալ մեծ հարուած-
ներ կուտէ , անանկները վրանին զէնք կը պահեն ,
մահը աչք տանելու է , հետեւաբար , մեծերը սուղ
կըլլան .

Թռիպ. — Ինչ , մեծերը սուղ կըլլան մի . այդ
խօսքէդ կը հետեւի թէ հասարակ մարդիկ դիւրու-
թեամբ իրարու գլուխ կուտեն .

Սալ . — Այսինքն ատանկ գործերէ ետ չեն մնար , եւ այս օրուան օրս մեծութիւն կը սեպուի . մեծութիւն ըսելուս միտքը կը հասկնաք ա' , այդ սովորութիւնը ընդհանրապէս ազնուականք ունին , իսկ կան ապուշներ , որ մեծ ծախքեր կընեն ազնուականի նմանելու համար եւ ինծի հոյ կը հանեն , խղճալս կուգոյ անոնց վրայ , կէսը կանխիկ կուտան կէսն ալ ետքը կը վճարեն :

Թռիպ . — Իրաւ է , վասնզի կախազանի եւ մեծ պատիժներու վտանգը կայ ձեր գլխուն վրայ :

Սալ . — Եթէ սակայն մեծ մարդ մը ըլլայ մեր սպաննած անձը :

Թռիպ . — Բայց ինչ ճամբով գլուխ կը հանէք .

Սալ . — Կուզէ քաղերի մէջ ըլլայ կուզէ տունս , կը մեռցնեմ :

Թռիպ . — Այդ գործածած կերպդ շատ քաղաքավայել է .

Սալ . — Ամեն ատեն որ քաղաք պիտի երթամ , ծայրը ասեղի պէս երկայն սուրս հետս կառնեմ , եւ իրիկուան ճամբուն վրայ մարդուն կ'սպասեմ :

Թռիպ . — Է ետքը .

Սալ . — Մօսկով անունով քոյր մը ունիմ , աղւոր աղջիկ մը , որ փողոց կելլէ կը պարէ , մարդը գառնուկի պէս անոր ետեւէն տունս կը մտնայ :

Թռիպ . — Հասկցայ :

Սալ . — Ի՞նչ տեսնէք , որ առանց ձայն եւ աղմուկ հանելու ամեն բան կը լմնայ , աղէկն ալ աս չէ . ձեր տունը յաճախող մարդը ով որ է' ինծի յանձնեցէք , շատ գոհ պիտի մընաք , ոչ խանութ

ունիմ ոչ ալ դրսէն ցոյց մը , մանաւանդ թէ այն կարգի դաշոյն գործածողներէն չեմ , որք վերադուրեւերու մէջ պահւածա՝ պզտիկ գործ մը տեսնելու համար տաան ալ մեկտեղ կը միանան , այն աւազակաց չեմ նմանիր ես , անոնց քաջութիւնը թուրերնուն չափ կարճ է , հաւասարիկ իմ գործիքս , ձեզի իմ ծառայութիւնս մատուցանելու համար :

Թռիպ . — Իրաւ կըսէք , շնորհակալ եմ , բայց առ այժմ բանի մը կարօտութիւն չունիմ :

Սալ . — Կամքը ձերն է , զիս տեսնել ուզած ատեննիդ , ամեն օր ցերէկները Մէնի պանդոկին առջեւները կը սլալտիմ , անունս ալ Սալթապատիկ է :

Թռիպ . Պօհեմիացի՞ էք .

Մալ . — Այո , միանգամայն Պուռլօնեան :

Թռիպ . — (Մեկուսի) Չգտնուած մարդ ո'՞ր է եղեր .

Մալ . — Պա'րոն , մտքէդ գէշ բան մը չանցնես :

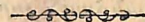
Թռիպ . — Առ ի՞նչ խօսք է , ամեն մարդ մէյմէկ արհեստ ունենալու է :

Սալ . — Մուրացկանութենէ , կամ դատարկապորտ կեանք մը անցնելէ աղէկ չէ . չորս դաւակ ունիմ , չո'րս :

Թռիպ . — Աղէկ բան չէ զանոնք երեսի վրայ ձգելը . Աստուած բարի յաջողութիւն տայ :

Մալ . Մնաք բարեաւ , ծառայ եմ .

Թռապ . — Երթաք բարով :

ԹՈՒԿԱՅԱԼԷ (Միևակ)

Թո՛ւխա՛յ. — Շիտակը, երկուքնիս ալ միեւնոյն բարձրութիւնը ունինք, իրարմէ վար չենք մնար. ես ունիմ ծակող լեզու մը, ան ունի սուր երկաթ մը. ես խնդացնող՝ ան ապշեցնող . . . սակայն, ծերունին անիծեց զիս, եւ անիծեա՛լ ըլլաւ ծառայ վատ գոչած ատենը՝ ես իր ցաւոցը վրայ խնդացի. այո՛, վատութիւն մ'էր ըրածս, մէկ կողմէն կը ծիծաղէի, միւս կողմէն սրտիս մէջ սարսափ մը կ'զգայի. ո՛հ բնութիւնն ու մարդիկ զիս շատ չար ըրին. շատ անգութ եւ վատ ըրին. ի՛նչ խեղութիւն, ծաղրածու ըլլալ. ի՛նչ թշուառութիւն տձեւ ըլլալ եւ չազատիլ երբէք այս մտածութենէն. արթուն կամ ի քուն, երազած ատենս կամ եթէ աշխարհիս չորս կողմն ալ պտտելու ըլլամ՝ նորէն մաքէս չպիտի ելլէ թէ ես ֆրանսուալին միմասն եմ. կամք չունիմ, բանս գործս խնդացնել է միայն, ի՛նչ նախատինք, այն հասարակաց իրաւունքը, որ աշխարհիս վրայ ամեն մարդիկ կը վայելեն, այսինքն ուզած ատեննին խնդալու կամ լալու ազատութիւնը ունին, վա՛յ ինձ, ես մինակ չունիմ, զրկուած եմ. ո՛վ Աստուած, տխուր եւ զայրացնող բնասորութեամբ տձեւ մարմնոյ մը մէջ անհանգիստ, այլանդակ ձեւէ ինքնին զգուած, ամեն մեծութեանց եւ գեղեցկութեանց նախանձոտ, չորս կողմէն փառաւորութենէ պաշարուած՝ որ զիս աւելի կը տխրացը-

նեն, երբեմն ինքզինքս ուտելով առանձին տեղ մը քաշուած, աչքերս արտասուօք լի, տխրամած հոգիս քիչ մը սփռիել ուզած ատենս, մէյ մ'ալ յանկարծ տէրս ծիծաղերես վրայ կը հասնի. Ամեն բանի կարող, տիկիններէ չըջապատեալ, իր էութեանը գոհ, անհուն երջանկութեան մէջ, գերեզմանը մոռցած, մեծանուն եւ երիտասարդ, քաջառողջ ու գեղեցիկ թագաւորն Գաղղիոյ կուգայ, եւ մթութեան մէջ հառաչանքներով տատանած ատենս, ոտքովը կը հրէ զիս ու յօրանջելով՝ «Ծա՛ղրածու, ե՛լ, զիս խնդացո՛ւր,» կըսէ. ի՛նչ ստրուկ վիճակ . . . խեղճ ողորմելի՛ ծաղրածու, վերջապէս ան ալ մարդ է, բայց որո՞ւ հոգ, իւր սրտին բորբոքեալ կիրքերը, ռիսակալութիւն, հսկարտութիւն, գոռոզ բարկութիւն, նախանձ ու կատաղութիւն, երբեմն ալ ահաւոր խորհրդի մը սոսկալի կարգադրութիւնը վերջապէս ամեն սեւ մտածմունք, որ սիրտը կը մաշեցնեն, տիրոջ մէկ նշանին վրայ պէտք է որ խեղկտտակութեան փոխէ. թէ քալած թէ նստած ատեն միշտ ոտքէն կապուած ըլլալը զգայ. ամեն կողմէ նախատինք, ամեն մարդէ արհամարանք. ո՛հ անտանելի եւ թշուառ կեանք մ'է իմ կեանքս . . . բայց հոս ինչո՞ւ այս բաներուն վրայ կը մտածեմ . . . սա դռնէն մտնելէս ետքը միթէ ուրիշ մարդ մը չեմ. . . ուրեմն պահ մը մոռնանք այս աշխարհքը ու անոր վշտերէն իրեն բան մը չի բերենք. . . Ա՛հ, ծերունին Սէն Վալլէ անիծեց զիս. ինչո՞ւ անոր յիշատակը մաքէս չե՛նեմ, չըլլայ գլխուս փորձանք մը պատահի . . . է՛հ, խեղճ եմ ի՛նչ եմ:

ՏԵՍԻՍ Գ.

ԹՈՒԽԱՅ. ՊԼԱՄԵ. (ՅԵՏՈՅ) ՊԵՐԱՐՈՍ

ԹՈՒԽԱՅ. — Ո՛հ գիրկս եկուր, դուստր իմ սիրեցեալ... երբ քու քովդ լինեմ՝ ուրախութիւն մը կ'զգամ, բոլոր նեղութիւններս կը թեթեւանան. ըսէ՛, սիրելի զաւակս, հոս հանգիստ ես.

ՊԼԱՄԵ. — Ա՛հ, ի՞նչ բարեսիրտ հայր մը ունիմ.

ԹՈՒԽԱՅ. — Զքեզ շատ կը սիրեմ, ըստ որում դու ես իմ արիւնս, հոգիս ու կեանքս... եթէ զքեզ չունենայի՛ իմ վիճակիս ինչ պիտի ըլլար ո՞վ Աստուած իմ:

ՊԼԱՄԵ. — Բայց ինչո՞ւ կը հառաչես, սրտիդ մէջ գաղտնի վիշտ մը ունիս, զոր տղջկանդ յայտնեալ ես... եղբւի ինձ, որ ընտանիքիս ով ըլլալը չգիտեմ:

ԹՈՒԽԱՅ. — Զաւակս, ընտանիք չունիս դուն,

ՊԼԱՄԵ. — Անուշեք անգամ չգիտեմ:

ԹՈՒԽԱՅ. — Գիտնաս ի՞նչ պիտի ընես.

ՊԼԱՄԵ. — Իմ մեծցած քաղաքիս մէջ, որ Շինեօն կը կոչուի, դրացիներս քու գալէդ առաջ զիս որբ կը կարծէին:

ԹՈՒԽԱՅ. — Զքեզ հոն ձգելու էի, վասն զի խոհեմութիւնը անանկ կը պահանջէր. բայց առանց ալ քեզի չէի կրնար ապրիլ. քու կարօտդ կը քաշէի, կարօտութիւն ունէի սրտի մը՝ որ զիս կը սիրէր:

ՊԼԱՄԵ. — Գոնէ քու վրայօքդ բան մը չես խօսիր ինձի:

ԹՈՒԽԱՅ. — Ամենեւին դուրս մի ելեր.

ՊԼԱՄԵ. — Երկու ամիս է որ հոս եմ, հազիւ ութն անգամ եկեղեցի գացած եմ:

ԹՈՒԽԱՅ. — Ապրիս աղջկա. շատ աղէկ:

ՊԼԱՄԵ. — Գոնէ սիրելի հայր իմ, մօրս վրայօք քիչ մը բան խօսէ՛:

ԹՈՒԽԱՅ. — Ո՛հ, նորէն դառն յիշատակներ մի՛ զարթուցաներ մտքիս մէջ, յիշեցնել մի՛ տար ինձ ժամանակաւ գտած կինս, որ եթէ դու քովս չըլլայիր երազիս մէջ գտայ պիտի ըսէի, կին մը, որ ուրիշ ամեն կանանց բնասորութեան հակառակ, ղիս միշտակուկ, հիւանդոտ, խեղճ եւ ամենէն նախատուած տեսնելով՝ թշուառութեանս ու տճեութեանս վրայ խղճալով սիրեց զիս, բայց աւա՜ղ, խեղճը մեռաւ իր հաւատարիմ սիրոյն, այն հրեշտակային գաղտնիքը հետը մէկտեղ գերեզման տանելով, անանկ սէր մ'էր այն՝ որ փայլակի մը պէս անցաւ վերայէս, եւ իբրեւ արքայութեան ճաճանչ մը ինկաւ ի դժոխս, այսինքն իմ վրաս. Հողը, որ միշտ պատրաստ է զմեզ ընդունելու, կը ճնշէ հիմա անոր սիրալ, ուր կը հանգչէր երբեմն իմ գլուխս. Հիմա դուն մինակ մնացիր ինձի. . . փա՛ռք քեզ Աստուած:

ՊԼԱՄԵ. — Արդեօք հիմա ի՞նչպէս սիրող կայրի, բայց ալ բաւական է, չեմ ուզեր որ այդպէս արցունք թափես, սիրտս կտոր կտոր կըլլայ:

ԹՈՒԽԱՅ. — Հապա խնդալս տեսնէիր, ի՞նչ պիտի ընէիր-

ՊԼԱՄԵ. — Հայր իմ, ի՞նչ ունիս, ի՞նչ կզգաս, գոնէ անուշ իմացուր ինձ:

Թուիլս. — Անուշա իմացնելէն ի՞նչ կեկլայ, հայ-
րըդ եմ, այսչափը բաւական է, այս տեղէն դուրս
ո՞վ գիտէ թերեւս սարսափին ինձմէ, մէկը կը նա-
խատէ զիս, միւսը կանխէ անուշա. եթէ իմացնէի,
ի՞նչ պիտի ընէիր, այսու ամենայնիւ, կը փափաքիմ
քու քովդ, հոս աշխարհիս մէկ անկիւնը քաջուած,
ուր անմեղութենէ ի զատ ուրիշ բան մը չի տես-
նուիր, կը փափաքիմքու հայրդ ըլլալու, բայց պատ-
կառելի հայր մը, նուիրական եւ սրբազան սեպուած:
Պլանս, — Հայր իմ.

Թուիլս. — Կոյ արդեօք ուրիշ սէր մ'ալ որ իմ
սրտիս պատասխանէ, աշխարհիս վրայ ամեն բան
կատեմ մինակ զքեզ սիրելու համար, քովս եկուր
նստէ որ այս բանին վրայ խօսինք. ըսէ՛, կը սի-
րե՞ս հայրդ. հիմա, որ քովէ քով եւ ձեռք ձեռքի
տուած ենք, ալ ի՞նչ պէտք է ուրիշ բանի վրայ խօ-
սիլ, ո՞վ իմ սիրասուն աղջիկս. Աստուած զքեզ
մինակ իմ երջանկութեան համար սարգեւած է
ինձի. ուրիշները աղգական, րարեկամ, կին, ամուս-
նին, զաւակներ, ալ ի՞նչ ըսեմ, չստ մը մխիթարու-
թիւններ ունին, իսկ ես՝ քեզմէ զատ ուրիշ բան մը
չունիմ. ոմանք հարուստ են, թող ըլլան, իմ գան-
ձըս ու ամեն ստացուածքս դու ես միայն. Օր-
ուան ըստ որ քեզմէ կը ծագի ինձի, երբեմն
կուզեմ որ մուծ եւ թանձր խաւարի մը մէջ մնան
աչքերս, որպէս զի աշխարհիս վրայ քեզմէ զատ
ուրիշ արեւ չի տեսնեմ:

Պլանս. — Ո՞ւր էր թէ կարենայի զքեզ երջան-
կացնել:

Թուիլս. — Ո՞վ, զի՞ս, աւելի երջանկութիւն չկըր-
նար ըլլալ ինձ համար քանի որ զքեզ կը տեսնեմ.
այսչափը բաւականէ սրտիս որ քու սիրովդ կը մա-
չի. ի՞նչ աղւոր սեւ մազեր ունիս, առաջ խարտեաչ
էր, որո՞ւ մտքէն կ'անցնէր որ այսչափ պիտի սեւնան:

Պլանս. — Օր մը, հայր իմ, գիշերուան պառկե-
լու զանգակը չի զարկած՝ կուզեմ դուրս ելնել եւ
Փարիզը տեսնել:

Թուիլս. — Ոչ, աղջիկս, բնաւ. Պէրտրտ տիկինը
ամենեւին զքեզ դուրս հանած չունի՞ր.

Պլանս. — Ամենեւին.

Թուիլս. — Զգոյշ կեցիր.

Պլանս. — Եկեղեցիէն զատ ուրիշ տեղ մը գա-
ցած չեմ.

Թուիլս. — (Մեկուսի) — Աստուած իմ, եթէ յո՞ն-
կարծ աղջիկս տեսնեն, ետեւէն իշնան ու ձեռ-
քէս յափշտակեն, ի՞նչ պիտի ընեմ. (Բարձր) նորէն
կաղաչեմ քեզի սիրելի աղջիկս, հոսկէց դուրս մի՛
եկեր, եթէ գիտնայիր թէ Փարիզի օդը ո՞րչափ վը-
նաստար է կանանց համար, որչափ տնաւակ մար-
դիկ կը վխտան այդ քաղաքին մէջ, մանաւանդ այն
իշխանները... ո՞վ Աստուած իմ, հոս այս ապաս-
տանարանին մէջ աչացդ առջեւ աճեցուր՝ այս շնոր-
հաց եւ կուսութեան վարդը, դեռափթիթ ծաղիկ-
ները թարչամեցնող փոթորկայոյզ հողմերէն պահէ՛
աղջիկս. դու տէր, պահպանէ զինքը սրբապիղծ
չունչերէ, երազին մէջ անգամ հսկէ՛ անոր վրայ,
որպէս զի թշուառ հայրը նոյն ծաղիկին անուշա-
հոտութիւնը ընդ միշտ վայելէ:

Պլանց. — Ալ դուրս ելնելու խօսք չեմ ընել,
ուստի դու ալ մի ևս այդպէս:

Թռիպ. — Հոգ չէ, ես ասանկով կ'սփոփիմ, անց-
եալ գիշեր շատ խնդացի, բայց ինքզինքըս մոռցայ
բոլորովին... լուծիս ժամանակը հասաւ. եւ ես
տակաւին հոս եմ. մնաս բարով սիրելի աղջիկս:

(Տեսարանը կը մթննայ)

Պլանց. — Շուտով ետ պիտի դառնամ.

Թռիպ. — Ո՛վ գիտէ. կամքիս տէրը չեմ որ գիտ-
նամ. (Կանչելով) Պէրարտ.

Պէրարտ. — (Մտնելով) — Ի՞նչ կուզէք տէր.

Թռիպ. — Հոս մտած ատենս արդեօք մէկը գիտ
կը տեսնե՞մ.

Պէրարտ. — Ո՛վ պիտի տեսնէ ասանկ տեղ մը.

(Ֆրանսուա միւս կողմէն կերեւայ)

Թռիպ. — Ալ մնաս բարով, սիրելի աղջիկս,
(Պէրարտին) գետեզերքին կողմի դուռը գոց կը պա-
հէս. Մէն-Ժէրմէնի ետեւի կողմը ուրիշ տուն մ'ը
ալ գիտեմ, որ աւելի ներսօք է, վաղը աչքէ անցնե-
լու պիտի երթամ:

Պէրարտ. — Այս տունը աւելի աղւոր է, պարտի-
զին վրայ նայող պատշգամ ունի:

Թռիպ. — Չըլլայ որ հոն ելլես աղջիկս:

Պլանց. — Հրաման չիս տար որ քիչ մը օդ առ-
նելու համար իրինկունները հոն ելնեմ:

Թռիպ. — Զգոյշ կեցիր, չէլեն դքեզ հոն տես-
նեն, չեմ ուզեր որ պատուհանին առջեւ վառուած
կանդեղ դենս:

Պէրարտ. — Կը կարծէք թէ ասկէ կրնայ մարդ
ներս մտնել:

Պլանց. — Այդ որչափ զգուշութիւն, հայր իմ,
ինչ բանէ կը վախնաս:

Թռիպ. — Ինծի համար բան մը չկայ, մինակ
քեզի համար կը վախնամ, սիրելի աղջիկս... առ-
այժմ մնաս բարեաւ:

Ֆրանսուա. — (Մեկուսի). — Թռիպուէն է...
ի՞նչ, Թռիպուէն աղջիկը ըլլայ...:

Թռիպ. — Հա, աղէկ մտքս ինկաւ, եկեղեցի
գացած ատենդ ետեւէդ մարդ մը ինկած ունի՞մ.

Պէրարտ. — Ամենեւին:

Թռիպ. — Եթէ ատանկ բան մը պատահի որչափ
ձայն ունիք, պոռայէք:

Պէրարտ. — Բոլոր ձայնովս օգնութիւն կը պո-
ռամ:

Թռիպ. — Ասկէց զատ, դուռն ալ դարնողին
չըլլայ որ բանաք.

Պէրարտ. — Եւ ոչ իսկ թագաւորին

Թռիպ. — Մանաւանդ թագաւորին:

(Մեկնի)

ՏԵՄԵԼ Գ.

Պլանց, Պէրարտ, Ֆրանսուա,

(Պլանց, Պէրարտի հետ խօսելու միջոցին, Ֆրանսուա
սուսկ Պլանցէն տեսնուելու Պէրարտին հետը կեցած
մերթ ընդ մերթ դրամ կուտայ զաղնասպիս)

Պլանց. — Խիղճը կը տանջէ զիս.

Պէր. — Խիղճը, եւ ի նչ պատճառաւ.

Պլանց. — Չե՞ս տեսներ թէ ի՞նչպէս հայրս սլըզտիկ բանէ մը կը խռովի եւ կը զարհուրի. քովէս հեռացած ժանանակ աչքերը արտասուօք լեցուած էին. խեղճ հայրիկ, որչա՛ր բարեւերտ է. պէտք էր իմացնէի իրեն թէ՛ կիւրակէ օրերը դուրս ելած ատեննիս երիտասարդ մը մեր ետեւէն կիյնայ, միտքդ կուգայ՞ այն երիտասարդը, որ . . .

Պէր. — Բայց այդ բանը անոր խմացնելէն ի՞նչ օգուտ կելլայ, եւ, շիտակը կուզե՞ս, հօրդ քնաւորութիւնը քիչ մը վայրենի է, ըսել է որ դու այն երիտասարդ ազնուականը կանարգես :

Պլանց. — Անարգեմ մի՛. ընդհակառակն զինքը տեսած օրէս ի վեր կը պաշտեմ, հոս սրտիս մէջն է. իւր նայուածքներովը, ինձ հետ խօսած օրէն ի վեր միշտ աչքիս առջեւն է, ա՛լ անկէ անդին բան չկայ, ալ ես անորն եմ. եւ կը թուի ինձ թէ սովորական մարդիկներէ մեծ է. ո՛րչա՛ր արի է, ազնիւ, ազնուական եւ վեհանձն. արդեօք ձիւռ վրայ նստած ատենը ի՞նչ շնորհքով կերեւայ .

Պէր. — Իրաւ ես, սիրուելու մարդ մ'է.

Պլանց. — Ատանկ մէկը պէտք է որ ամեն աղեկութիւն ունեցած ըլլայ, եւ արդէն աչքերը կը ցուցնեն մեծ սիրտ մը ունենալը :

Պէր. — Ծշմարիտ է :

Պլանց. — Քաջասիրտ .

Պէր. — Ահարկու :

Պլանց. — Վերջապէս չառ հաւնած եմ իրեն :

Պէր. — Աննման հասակ մը ունի, հապա աչքերը՞, ճակա՞տը, քի՞թը .

Ֆրանս. (Մեկուսի) — Կը տեսնէ՞ք սա ցընդած պառաւը, նկարագրութիւնս ընելով՝ կը հիանայ վըրաս. գէշ ճանաչայ չէ, քիչ քիչ կողոպտեց զիս :

Պլանց. — Անոր վրայօք այդպէս գովեստիւ խօսելուդ համար քեզ ալ շատ կը սիրեմ :

Պէր. — Գիտեմ :

Ֆրանս. — (Կրակին վրայ իւզ կը լեցնէ անդգամը)

Պէր. — Բարի, յափուկ, լայնածաւալ սիրտ մը ունի, սէրճ, յառաւոր . . .

Ֆրանս. — (Վայ նզովեալ, նորէն սկսեց .)

Պէր. — Սմեռամեծ իշխան մ'է, կերպարանքը վայելուչ եւ ձեռնոցներուն վրայ ալ օսկիէ բանուած զարդ մը ունի :

Պլանց. — Բայց ես չէի ուզեր որ իշխան կամ մեծ մարդ մը եղած ըլլայ, աւելի աղէկ էր որ քաղքէն նոր եկող դպրոցական ըլլար :

Պէր. — Չեմ հակառակիր ըսածիդ, դու ալ ուրիշներուն վրայ դպրոցականը կընտրես եղեր. (Շիտով աղէկ ընարութիւն, դպրոցականը ու՛ր իշխանը ու՛ր. ի՛նչ ըսեմ, երիտասարդ աղջկան խեղքին մէջ ամեն բան իրարու հակառակ կըլլան .) (Բարձր) Բայց օրիորդ, այդ գեղեցիկ երիտասարդը այնքան կը սիրէ գքեզ, որ վրադ կը խենթենայ : (Մեկուսի) մարդուն քով բան մը չմնաց, չորցաւ, անոր ստակը հատաւ, իմ ալ խօսքերս հատան :

Պլանց. — Բայց ինչո՞ւ Կիրակի օրերը կանուխ չի գար, եթէ զինքը չի տեսնեմ՝ յոյժ կը տրամվմ. այնչա՛ր կը սիրեմ. ո՛հ, անցեալ օր ընծային ատենը կարծեցի թէ հետս պիտի խօսի, խակոյն սիրտս

սկսաւ նետել, վերջապէս, գլխեր ցերէկ մտածման-
ցըս առարկայ եղած է. կը գիտե՞ս անոր սէրն ալ,
ի՞նչպէս կը հալի ու կը մաշի իմ վրաս. սպառնալ
եմ թէ՛ գէմքս իւր սրտին մէջ փորագրեալ է:

Պէր. — Կերպենում հոգոյս վրայ թէ՛ ըսածներդ
չառ ճշմարիտ եմ:

Ֆրանս. — (Մատնիս ալ գնաց):

Պլանց. — Ահ', ցերեկները մոքէս չելլար, գի-
շերները երազիսմէջ կը յիշեմ, հիմա ալ կուզեմ որ
քովս գտնուի, հոս աչքիս առջեւը եւ բերնովս ի-
րեն ըսեմ թէ՛ երջանիկ եղիր. ո՛հ այո՛ գըքզ կը սի...

Ֆրանսուա. — Կը սիրեմ գըքզ, ըսէ լմեցուր, կը
սիրեմ ըսէ եւ ալ բանէ մը մի վախնար, վասնզի
ատանկ սիրուն բերնին մէջ կը վայելէ այդ խօսքը.

Պլանց. — Պէրա՛րտ, Աստուած իմ, մարդ չկա՞յ
ձայն մը, մէկը չիկա՞յ:

Ֆրանսուա — Ի նչպէս չի կայ, երկու սիրահար
ենք հոս, մեր իրար գտնելը աշխարհ գտնելու
չափ է:

Պլանց. — Պարոն, ուսկի՞ց կուգաս:

Ֆրանսուա. — Ինչո՞ւ կը հարցնես, երկինքէն կամ
դժոխքէն գամ, սադայէլ ըլլամ Գարրիէլ ըլլամ,
միշտ կը սիրեմ գըքզ:

Պլանց. — Ո՛հ, Աստուած իմողորմէ ինձ եւ գը-
թա, կը յուսամ որ մարդ չաեսաւ հոս գալդ,
դուրս ելիր շուտ, ետքէն հայրս . . .

Ֆրանսուա, — Դո՛ւրս մի ելլեմ, երբ թեւերուս
մէջ քու բարախող սիրտդ կը սեղմեմ. դուրս մի
ելլել, երբ ես քուկդ եմ եւ դու ալ իմ ես. հիմա
բերնովդ ըսիր կը սիրեմ գըքզը:

Պլանց. — Ահ' հիմակուան ըսածներս մտիկ ը-
րեր ես:

Ֆրանսուա. — Անտարակոյս, կա՞յ սերիչ հրեշտա-
կային ներդաշնակութիւն մը որ աւելի քաղցր հն-
չէ ականջիս:

Պլանց. — Այսքան խօսեցար, բաւական է, Աս-
տուծոյ սիրոյն համար, ալ դուրս ել:

Ֆրանսուա. — Դո՛ւրս մի ելլեր, երբ քու վի-
ճակդ իմ վիճակիս հետ կապուած է, երբ մեր եր-
կուքին աստղը միեւնոյն հորիզոնին վրայ կը փայլի,
երբ քու անարատ սիրտդ արթնցնելու, երբ աշու-
ներդ 'ի լոյս բանալու Աստուած զիս է ընտրեր, եւ
հոս առաջնորդեր է, ի՞նչպէս կրնամ քեզ ձգել ու
երթալ. սէրը հոգւոյն արեւն է, անոր մեղմ բոցին
տաքութիւնը չե՞ս զգար, այն արքունական գաւա-
զանը որ մահ կուտայ եւ կառնէ, պատերազմներու
մէջ վաստկուած փառքը, մեծի անուն ստանալը,
կալուածներ, հողեր ունենալը բոլորն ալ մարդ-
կային ոչինչ բաներ են, այս աշխարհիս վրայ ամեն
բան ետեւէ ետեւ կանցնի անհետ կըլլայ, մինակ
մէկ բան մը երկնային է տեւական է, սէրը, ո՛վ
Պլանց, այս սէրը՝ սիրահարիդ քեզի բերած եր-
ջանակութիւնն է, այն երջանակութիւնը որ երկչոտ
դրանդ առջեւը կ'սպասէր, Կեանքը ծաղիկ մ'է
եւ սէրը անոր անուշ հիւթը, սէրը այն երկչոտ
շնորհն է. որ զօրութեան վրայ կը կրթնի, ձեռքդ
ձեռքիս մէջ ասանկ անուշ կերպով մոռցած մնալն
ալ նոյն սէրէն է, սիրենք ուրեմն զիրար, սիրենք
այստեւհետեւ:

- Պլանե . — Հանդարտ ձգէ զիս կաղաչեմ :
- Պրէրարս . — (Գործը աղէկ կարգին է .)
- Ֆրանսուա . — (Ալ բռնուեցաւ) Մէյ մը լսեմ, կը սիրեմ զքեզ ըսէ .
- Պէրարս . — (Վայ աներես մարդ .)
- Ֆրանսուա . — Ով իմ Պլանէս, ըսէ .
- Պլանե . — Լսեցիր արդէն եւ գիտես .
- Ֆրանսուա . — Այո՛, ալ հիմայ երջանիկ եմ :
- Պլանե . — Ես ալ թշուառ եմ .
- Ֆրանսուա . — Ամենեւին, ինչո՞ւ ըլլաւ թշուառ, ինծի հետ դու ալ երջանիկ ես .
- Պլանե . — Անծանօթ ես ինծի, անուդ ըսէ որ իմանամ .
- Պէրարս . — (Գտաւ ժամանակը այդ բանը մտքէն անցնելուն .)
- Պլանե . — Գոնէ իշխան կամ ազնուական ես, հայրս չառ կը վախնայ անոնցմէ .
- Ֆրանսուա . — Չէ, Աստուած չընէ, իսկ անունս . . . (Ի՛նչ ըսեմ, ի՛նչ ընեմ) Կօչ-մահի է, աղքատ դպրոցական մ'եմ :
- Պէրարս . — (Ասանկ ալ ստախօօս)

ՏԵՍԻՆ Ե

- Նոյնք, Բիէն, Բարսայեան (Վերադառնալ)
- Բիէն . — Հո՞ւ է .
- Պէրարս . — Դրսէն ստքի ձայն կառնեմ .
- Պլանե . — Չըլլայ թէ հայրս դա՞ր .
- Պէրարս . — Ել զնա՛ պարոն .
- Ֆրանսուա . — Ա՛հ, մէյ մը ձեռքս անցնէի այն

անդգամը, ի՞նչ կայ որ եկեր հանգստութիւնս կը խանգարէ .

Պլանե . — Պէրարտ, գետեղերքին դռնէն չուտ փախցուր զինքը .

Ֆրանսուա, — Ի՛նչ, ասանկ չուտով պիտի ձգեմ երթամ, վաղն ալ պիտի սիրե՞ս զիս .

Պլանե . — Եւ դո՞ւն :

Ֆրանսուա . — Մինչեւ ցմահ .

Պլանե . — Զիս պիտի խաբես անշուշտ, որովհետեւ ես ալ հայրս կը խաբեմ, (քաղաւորը կերքայ) :

ՏԵՍԻՆ Զ

Բոլոր պալատականն՝ դիմակով, ետք Թրիպուլէ,

ետք Պլանե :

Պլանե . — Անունը կօչէ Մահի է. այս անունը անջնջելի պիտի մնայ սրտիս վրայ :

Բիէն . — Պարոններ, ճիշտ մեր ինտռածնէ :

Բարսայ . — Նայինք մէյ մը, (Պլանէս առնալ չքսեմ եղով տուն կը մտնէ ընդ Պէրարս .)

Կորդ . — Սովորական աղջկան մը գեղեցկութիւնը ունի, կը խղճամ վրադ որ ասանկ աւամիկ կնիկներէն կախորժիս .

Բիէն . — Հիմայ ի՛նչպէս կը դանառ .

Մարօ . — Ռամիկ ըսիք, բայց աղւոր բան է եղեր :

Կորս . — Դիցուհի մը, հրեշտակ մը, կասարեալ գեղեցիկ մը :

Բարս . — Թռիպուլէի տարվածուն է այս . . . ծածուկ ստատանայ քեզի :

Կորս . — Վայ անդգամ չարածձի :

Մարօ . — Ամենէն գեղեցիկը ամենէն տգեղին .

չիտակը, ի՞նչպէս ալ յարմար կուգայ, Արամազդի, ալ զուարճութիւն մը պէտք է:

Բիւէն. — Պարոններ պարապ խօսքերով ժամանակ չանցնենք, Թռիպուլէն պատժել որոշեցինք, ատենին, եկանք, վրէժխնդրութենէ ի զատ սանդուխ մ'ալ ունինք, պատէն վեր ելլենք և իրեն տարփածուն յափշտակենք ձեռքէն, շիտակ լուվալը տանինք որ վաղն առաւօտ թագաւորը արթննալուն պէս գեղեցիկը քովը գտնէ:

Քօւէ. — Աղէկ գիտեմ որ Ֆրանսուան անմիջապէս ճանկը անոր վրայ պիտի նետէ:

Մարօ. — Այդ գործին կարգադրութիւնը թող սատանան ուզածին պէս ընէ:

Բիւէն. — Աղէկ ըսիր, ելքը գործ տեսնենք:

Կօրս. — Իրաւ թագաւորին վայելուչ է:

Թռիպ. — (Նորէն եկայ, բայց ի՞նչ կայ, ո՞հ, սըրտիս գաղնիքը . . . այո՛, ձերուին անիծեց զիս, կարծես թէ որդ մը սիրտս կը կրծէ, ո՞վ է այն.)

Կօրս. — Թռիպուլէն է:

Քօւէ. — Կրկին յաղթութիւն, սպաննենք մատնիչը:

Բիւէն. — Չէ՛, չըլար:

Բիւէն. — Ետքը ո՞վ պիտի խնդացնէ զմեզ:

Կօրս. — Իրաւ ես, մեռցնենք նէ ընելիք խաղերնիս համ չունենար:

Քօւէ. — Բայց մեզի նեղութիւն կուտայ:

Մարօ. Դուք ինծի ձգեցէք, ես ամեն բան կարգի կը դնեմ:

Թռիպ. — (Կամաց կը խօսին, աղէկ չեմ լսէր.)

Մարօ. — Թռիպուլէ՛:

Թռիպ. — Ո՞վ է այն:

Մարօ. — Հօ՛. մեզ չուտես, ես եմ:

Թռիպ. — Դու ո՞վ ես:

Մարօ. — Քլիմառմարօն,

Թռիպ. — Գիշերը անանկ մութ էր որ . . .

Մարօ. — Այո՛, շատ մութ է:

Թռիպ. — Հոս . . . ի՞նչ բանի համար . . .

Մարօ. — Հոս, չե՞ս գիտեր Քօւէ տիկինը Ֆրանսուային համար յափշտակելու եկանք:

Թռիպ. — Հա, սանկ, (ա՛հ, հանգստացայ)

Քօւէ. — (Մեկուսի) Ա՛հ թշուառական:

Թռիպ. — Ինտո՞ր պիտի ընենք:

Մարօ. — (Քօւէին) Բանալիդ ինծի տուր, առ ձեռքդ, չօշախէ, Քօւէի ազգատոհմին պատուոյն նշանը փորուած չէ՞ մի վրան:

Թռիպ. — Այո՛, ճիշտ անորն է, վրան երեք կըստոր սղոց, (ի՛նչ ել եմ եղեր) ահաւասիկ Քօւէին պալատը. միտքէս անցածը ի՞նչ պիտի ըլլար, փորը ուռած Քօւէին կնիկը պիտի փախցունենք. ուրեմն ես ալ ձեզի հետ եմ:

Մարօ. — Ամենքնիս ալ զիմակ դրեր ենք որպէսզի չը ճանչցունինք:

Թռիպ. — Դիմակ մը ալ ինծի տուէք:

Մարօ. — (Թռիպուլիին ետեւը դիմախոյ կը գոցե և վրայէն ալ քաշիկնախոյ մը աչուրները կը կապե)

Թռիպ. — Ըսէք նայիմ, ուրիշ ի՞նչ պիտի ընեմ:

Մարօ. — Սանդուխը ամուր մը պիտի բռնես:

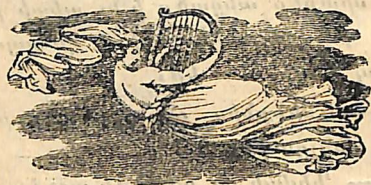
Թռիպ. — Հը՛մ Հը՛մ, շատու՞ր էք արդեօք, աչքերս ըսես՝ բան մը չեն տեսներ:

Մարօ. — Որովհետեւ դիչերը սաստիկ մութ է, ալ ուզածնուդ չա՛ր պօռացէք, կանչուռտեցէք ոտքերնիդ զարնելով քալեցէք, աչքերը կոյր, ալ կանջներն ալ խուլ են:

Պլանօ. — (նկրահն) Հայր իմ, օգնութեա՛ն հասիր: Ազնուականք . — Յաղթութիւն . . .

Թռիպ. — Խո՛նջ կընեն այդ մարդիկը, տալա՛խարա՛նք քաշել պիտի տան ինծի. այս լո՛նջ խայտառակութիւն է, դեռ չլմնացուն. վա՛յ, աչուներս ալ կապեր են . . . ո՛հ, այդ անէծքը, այդ անէծքը . . .

ԶԳԻ ՎԱՐԱԳՈՅՐՆ

ԱՐԱՐ Փ.

(ԹԱԳԱԻՈՐԸ)

Լույնի արհայտիսն պաշտօսն մեկ սեռեակը

ՏԵՍԻՐ Ա.

Ազնուականք

Կօրս. — Ալ ձեռք զարկած գործերնուս վերջ մը տանք լմնցնենք.

Փարս. — Ալ թող Թռիպուլէն ճաթի պատուի, թող հասկնայ թէ իր սիրուհին հոս է:

Քօւէ. — Թող երթայ սիրահարը ուզածին չափ մնառէ, բայց պաշտօնն դռնապանները աղջիկը հոս բերելիս տեսան . . .

Մօնչըն — Լուվաի մէջ բոլոր սենեկապաններուն պատուէր եղած է որ չիմացունեն թէ անանկ կին մը եկաւ հոս գիշեր առնն:

Փարս. — Ասկէց զատ, իմ մարդիկներէս վարսդեաորդի ծառայ մը ծաղրածուն միտքը ուրիշ տեղ դարձնելու համար անոր առնը գացեր է եւ մարդիկներուն ըսեր է թէ՛ կին մը տեսայ որ գիշերանց Հօթֆօրի պալատը կը տարուէր քաշուտելով, եւ ան ալ ձեռքերնէն փախչելու համար ամեն ճիգ կը թափէր:

Քօւէ. — Աս ալ աղէկ, Հօթֆօրի պալատը Լուվաէն շատ հեռու պիտի ձգէ զինքը.

Կօրս. — Բայց նայինք որ երկար ատեն զինքը խաբենք, աչքերուն վրայի կապը աղէկ մը սեղմեր ենք :

Մարօ. — Ես այս առաւօտ յախուելին թուզթմը գրեցի սա իմաստով, «Յու սիրուհիդ ո՞վ Թռիպուլէ, յախչտակեցի ձեռքէդ եւ ուր երթալուն լուրը եթէ կուզես իմանալ, հետս Գաղղիայէն դուրս սլտի տանիմ, (Ամենիք կը խնդան) :

Կօրս. — Ստորագրութիւնը՞ :

Մարօ. — Ժան տը Նիվիլ, (Ամենիք թարգմանայն կը խնդան) :

Բարս. — Արդեօք ի՞նչպէս հիմայ լսնկած ասգիս անդին կը փնտռէ :

Քօսէ. — Տեսնեւ կուզէի :

Կօրս. — Թշուառականը բռունքը գոցած, ակառները բարկութենէն իրարու զամուած թող երթայ յուսահատութեամբ մեզի ունեցած հին տալիքը վճարէ որ սովրի : (Ֆրանսուս կերեւայ) :

Ֆրանսուս. — (Կողմնակի ղոնեկ) Հո՛ն է :

Բիէն. — Այո՛ տէր արքայ, Թռիպուլէի տարփածուն :

Ֆրան. — Լաւ, ուրեմն խեղճատակիս տարփածուն ինծի մնաց, ո՛հ զմայելի բան :

Բիէն. — Կամ տարփածուն՝ կամ կինը :

Ֆրանս. — (Կինը ըւայ աղջիկը ըլլայ, ամենեւին մոքէս չէր անցներ որ ընտանեաց տէր է) :

Բիէն. — Զեր վեհախառութիւնը զանի մէյ մը տեսնել կուզե՞ս արդեօք :

Ֆրանս. — Կը հարցնե՞ս :

Բիէն. — (Պլանշը յերեղով) Ներս մօտիւ գեղեցիկ տիկին, վերջը ուզածիդ չափ կրնաս դողալ, առայժմ թագաւորին քովն ես :

Պլանց. — Թագաւորն է եղեր այն երիտասարդը :

Ֆրանս. — (Նշան կընէ ֆովիմներուն որ դուրս ելնեն) :

ՏԵՍԻԼ Բ

Պլանց եւ Ֆրանսուս

Ֆրանս. — Պլա՛նչ, սիրելիս :

Պլանց. — Ո՛վ Աստուած Կօչէ Մահիէն է եղեր :

Ֆրանս. — Աղնուականութեանս վրայ քեզի կերդնում որ՝ սխալմամբ ըլլայ դիտմամբ ըլլայ, սա վարպետորդի հնարքին զարմանալ կուգայ, օրհնեալ է Աստուած, Պլանչս, իմ գեղեցիկ Պլանչս, եկնէ թեւերուս մէջ :

Պլանց. — Թագաւորը . . . տէր իմ, զիս . . . հանգարտ թողըցէք . . . Աստուած իմ, ի՞նչ խօսիմ, ի՞նչ ընեմ . . . չիտի եցայ մնացի . . . պարոնը Կօչէ Մահիէն չէ, իրաւ դուք թագաւոր էք՝ (ի ծուներ) ով որ ալ ըլլաք, գթացէք վրաս :

Ֆրանս. — Ի՞նչպէս այդ խօսքը կը հանես բերնէդ, գթա՛լ քու վրադ, քանի որ կը պաշտեմ գքեզ, Կօչէին ըսածը Ֆրանսուսան ալ կը կրկնէ քեզի, դու զիս կը սիրես, նոյնպէս ես ալ գքեզ, երկուքնիս երջանիկ ենք. թագաւոր ըլլալովս սէրս դարձեալ սէր է : Դու ո՞վ Պլանչ, զիս գիւղացի եւ կամ անկէ վար մէկը՞ կը կարծէիր, բայց բաղդը զիս ա-

նոնցմէ վեր դասեց եւ իշխան ըրաւ՝ պատճառ մը չիկայ որ ասանկ չուտ մը սարսափիս ինձմէ, փառք Աստուծոյ, փառք Աստուծոյ . . . ապուշ գեղջուկ մը ըլլալու բաղդաւորութիւնը չեմ ունեցեր, ասկէց զատ, ինչ որ ալ ըլլամ հոգս չէ:

Պլանց. — (Ի՞նչպէս ալ կը ծիծաղի ո՞վ Աստուած իմ, եթէ մեռած ըլլայի՝ աւելի ալէկ էր),

Ֆրանս. — Ո՛հ, տօնախմբութիւն, խաղ, պարահանդէս, նիզակախաղ, ու երեկոյեան ժամանակ անտառներուն խորերը սիրոյ հեշտ խօսակցութիւնները, մութ գիշերուան թեւերուն տակ ծածկուած անոյշ զուարճութիւններ, ասոնք պիտի ըլլան այսուհետեւ քու զբօսանքդ, ասոնք են քու ապագայդ, իմ ալ քու ապագայիդ հետ պիտի միանայ, ըլլանք երկու սիրահար, ըլլանք երջանիկ ի միասին . . . ըլլանք երկու ամուսին. զի օր մը չէ նէ օր մը պիտի ծերանանք: Կեանքերնիս կերպասէ կտաւի մը կը նմանի, թէպէտ ժամանակին ձեռքերը կը մաշեցնեն զայն՝ բայց երբ սիրոյ կայծերը տեղ տեղ փուլի նման փալկիլեւու չըլլան՝ հին ցնցոտիքէ մը տարբերութիւն չունենար, ո՞վ Պլանչս, ամեն բան ունայնութիւն ունայնութեանց է, այս ամենուն վրայ երկար խորհրդածութիւններ ըրած եմ ես, խեղացութիւնը մինակ այս է, առատապէս փառք տանք Աստուծոյ, սիրենք զուարճանանք, կ'երարք եւ ուրախ լեր:

Պլանց. — Ո՞վ իմ երեւակայութեան ցնորքները, որչափ տարբեր է եղեր կարծածէս:

Ֆրանս. — Ի՞նչ կարծեցիր, վախցող, դողդէղացող

սիրահարի մը, անզգայ եւ տխուր ապուշներուն կա՞րգը դրիր զիս, որք խելքովն կը կարծեն թէ երբ խղճահար դէմքով սրտերնէն մէյ մէկ հառաչանք հանելու ըլլան բոլոր կիները իրենց կը դիմեն:

Պլանց. — Թողուցէք զիս, ո՛հ, թշուառ աղջիկ մ'եմ ես:

Ֆրանս. — Բայց գիտես թէ ո՞վ ենք մենք, Դաղդիա, ամբողջ ազգ մը, 15 միլիոն ժողովուրդ, հարստութիւն, փառք, պատիւ եւ ունեւործակ ազատ իշխանութիւն, ամենը ինծի համար, այս ամենը իմ է: Ես ալ ամենուն թագաւորն եմ, դու ալ անանկ ինքնակալի մը ինքնակալուհին պիտի ըլլաս. ես թագաւոր եւ դու ալ թագուհի:

Պլանց. — Թագուհի՞ ըլլամ, հապա կինդ ինչ կը նես:

Ֆրանս. — Ինչ անմեղութիւն, ի՞նչ առաքինութիւն . . . կինս ուրիշ, սիրուհիս ուրիշ:

Պլանց. — Կինդ ուրիշ եւ սիրուհիդ ե՞ս, ո՛հ, ի՞նչ ամօթալի նախատինք:

Ֆրանս. — (Ի՞նչ գոռոզ աղջիկ, ասանկ ալ քար սիրտ):

Պլանց. — Չէ, չըլլար ես քուկդ չեմ, հայր ունիմ:

Ֆրանս. — Հայր . . . իմ միմոսս, իմ խեղկատակս թռիպուլէն, բայց հայրդ ալ իմ է, ինչ որ ուզեմ կրնամ ընել հօրդ, նա իմ կամքէս կախուած է. եւ ինչ որ ըսեմ ընելու պատրաստ է:

Պլանց. — Ո՞վ Աստուած իմ խեղճ հայրս, ամեն բան ուրեմն քուկդ է:

Ֆրանս. — Միթէ չըսիր ինծի թէ գլեզ կը սիրեմ:

Պլանց. — Ո՛հ ամեն բան լմնցաւ:

Ֆրանս. — Չուզելով սիրտդ վիրաւորեցի, այսպէս մի հեծեծար երեսէ ինկած կնկան մը պէս, ո՛վ Պլանչ, լալուդ պատճառ ըլլալէս աւելի լաւ կը համարիմ մեռնիլ, այո՛, լաւ է ինձ տէրութեանս եւ իշխանութեանս մէջ քաջի եւ ասպետի անունը չունենալ քան թէ այսպէս գեղեցիկ աչքերէդ արցունք թափելուդ պատճառ ըլլալ:

Պլանց. — Միթէ ինչուան հիմայ եղածները երազ չե՞ն, եթէ դուք թագաւորութիւն ունիք՝ ես ալ հայր մը ունիմ որ իմ վրաս կուլայ այս միջոցիս. զիս անոր դարձուցէք. Քոսէի տանը առջեւն է առներնիս, բայց ի՛նչ հարկ կայ ըսելուս, դուք արդէն գիտէք. ա՛հ ո՛վ էք դուք, չեմ հասկնար, խաղաղով խնդարով ի՛նչպէս զիս հոս բերին. այս ամենն ալ մոռիս մէջ չփոթ երազ մ'է. դու որ առաջ աշնչափ քաղցր երեւցար ինծի, հիմա չգիտեմ թէ պէ՞տք է արդեօք նորէն սիրել զքեզ, դուք որ թագաւոր մ'էք, ո՛հ, կը վախնամ ձեզմէ:

Ֆրանս. — Խաբեբայ աղջիկ, ինձմէ՞ կը վախնաս:

Պլանց. — Ա՛հ. . . . հանդարտ թողուցէք զիս. . . . թող տուէք զիս. . . . այս դուռը. . . . (կը մտնէ ետեւէն ալ Ֆրանսուս):

ՏԵՍԻԼ Ք

Մարօ, ետեւէն ազնուականն. (յեռն) Թոնիպալէ,

Կօրս. — Ներս մտա՛ւ,

Մարօ. — Այո՛, առիւծը բռնած գառնուկը քարանցաւը քէց տարաւ:

Փարս. — Ելե՞ղճ Թոնիպալէ.

Բիէն. — Լռութիւն, հոս կուգայ.

Կօրս. — Կամայ, լաւ բռնեք ինքզինքնիս, իբր թէ բանէ մը տեղեկութիւն չունինք:

Մարօ. — Պարո՛ններ, ինձմէ զատ ուրիշը չկրնար ճանչնալ, որովհետեւ մինակ ինծի հետ խօսեցաւ:

Բիէն. — Բան մը չը յայտնեք իրեն:

Թոնիպ. — (Ներս մտնի).

Բիէն. — Այո՛ պարոններ, նոյն ժամանակն է որ. . . . օ՛, բարի լոյս թոնիպալէ:

Թոնիպ. — (Ամենքն ալ գործին միջ մտա ունին. տարակոյս չունիմ):

Քօւէ. — (Ծաղկեղով) Ի՛նչ նոր լուր ունիս նախինք պարոն ծաղրածու:

Թոնիպ. — (Սա ազնուականին խնդալուն մարդուն լալը կուգայ) ինչ լուր ունիս նախինք պարոն ծաղրածու:

Քօւէ. — Այո՛, ի՛նչ նոր լուր տալու եկար հոս:

Թոնիպ. — Ես ըսել կուզէի որ ատանկ ինքզինքդ քանի սիրուն ծախես այնքան ատելի կըլլաս. . . . (արդեօք ո՛ր են պահեր, ո՛հ, եթէ իրենց հարցընելու ըլլամ՝ մօրուքիս կը խնդան.) Մարօ՛, չատ ուրախ եմ որ այս գիշեր հարբուխ չես եղեր:

Մարօ. — Այո գիշեր. . . .

Թոնիպ. — Շիտակը անանկ վարպետութիւնով մը փախուցիք որ ես ալ հաւանեցայ:

Մարօ. — Ի՛նչ վարպետութիւն է ըսածդ չեմ հասկնար:

Թոնիպ. — Իբր թէ չես գիտեր,

Մարօ. — Մինակ սա չափը գիտեմ որ՝ պառկելու զանգակը զարկածին պէս՝ անկողինս մտայեւ առտուն աչքերս բացի՝ տեսայ որ արեւը ծագեր էր։

Թռիպ. — Այս գիշեր դուրս չեմք ամենեւին, ուրեմն երազ տեսայ։

Փարս. — Նայէ՛ մէյ մը դուքս, նայէ թաշկինաւին նշանագիրը ի՞նչպէս կը գիտէ։

Թռիպ. — Չէ այս թաշկինակը անորը չէ։ Բիւն. — Պարոններ։

Թռիպ. — (Արդեօք ո՞ւր է հիմայ աղջիկս)

Բիւն. — (Կօրսին) Ի՞նչ բանի վրայ կը խնդաս անդադար։

Կօրս. — Հարցնել պէ՞տք է, սա մարդն է խընդացողը։

Թռիպ. — Ուրախութիւննին տեղն է այսօր։

Կօրս. — Ատանկ ծուռ աչքով մի նայիր երեսս, հիմա Թռիպիւն վերցուցածիս պէս գլխուդ կիջեցնեմ։

Մարօ. — Ի՞նչը պիտի գիտնամ

Թռիպ. — Դեռ թագաւորը չէ արթնցեր կարծեմ։ Բիւն. — Ոչ, արդեօք արթնցա՞ւ կըսես։

Թռիպ. — Սենեակէն ձայն մը կառնէ՞ք։

Փարս. — Նորին վեհափառութիւնը արթնցնել չըլլար։

Կօրս. — Դերակոմս, սա անպգամ Մարօին պատմածը լսեցի՞ք. Կիւյ անուն երեք անձինք, չեմք րո՞ր երկրէն եկած, անցեալ գիշեր իրենց կիները. — նայինք ասոր ինչ պիտի հրամիէ մեր ծագածուն. — իրենց կիները ուրիշներուն հետ . . .

Մարօ. — Այ՛ սահուըտած գտեր են.

Թռիպ. — Ժամանակիս բարոյականը ատանկ բաներու աչք կը դոյց։

Քօսէ. — Կնիկներուն պէս ալ սատանայ տեղ մը չիկայ։

Թռիպ. — Զգոյշ կեցիր։

Քօսէ. — Եւ ինչո՞ւ։

Թռիպ. — Որովհետեւ կը տեսնեմ որ ոտքդ վրսին մէջն է։

Քօսէ. — Ինչո՞ւ. ինչ կայ որ . . .

Թռիպ. — Ծիւղտ ասոր նման դիպուած մ' ալ քու գլխուդ . . .

Քօսէ. — Հէ՛ . . .

Թռիպ. — Պարոններ. անասուն տեսած ունի՞ք, շատ զուարճալի բան է կատղած ասեղնը, ճիշտ ասանկ ձայն կը հանէ, հէ, հէ, հէ, հէ։

Ծառայ մը. (Ներս կը մտնի)

Բիւն. — (Ծառային) Ի՞նչ է այն վօտրակօն.

Ծառայն. — Թագուհին, իմ տիրուհիս ստիպողական գործի մը համար Ծրանսուան տեսնել կուզէ։

Բիւն. — Պրանսուա դեռ չեւաւ։

Ծառայն. — Ինչո՞ւ պէս, ինչո՞ւ եւ կուզէք, հիմայ ձեզի հետ չէ՞ր,

Բիւն. — Անպիտան, խօսք կը հասկնամ, քեզի կըսեմ որ հիմայ Ծրանսուա մարդ չկրնար տեսնել, չ'կրնար։

Թռիպ. — (Մեկուսի) Հասկցայ, հոս է եղեր, Ծրանսուային քովէ եղեր։

Կօրս. — Ի՞նչ ունի այս խենդը, խելքի՞ն եկաւ

ինչ եղաւ, որոն համար հոս է կըսէ:

Թռիւյ. — Ալ հասկցա՞ք պարոններ, ի՞նչ ըսել կուզեմ, անանկ տխրութեամբ ել, կորուսէ ըսել չըլլար, ամենքնիդ ալ, Փօսէ, Բիէն, Սաթայէլ, Մօնմօրանսի, Պրիյօն, Փայտաեան, ամենքնիդ ալ մատ ունիք ինծի եղած անպատուութեանը մէջ, երէկ խեղճ կինը տունէս փախուցիք, բայց ետ պիտի տաք ինծի, հոս է:

Բիէն. — Հա՛, հա՛, հա՛, Թռիւյս լին սիրուհին կորսուցուցեր է եղեր, ագեղ կամ աղւոր ինչ որ կուզէ ըլլայ՝ թող երթայ փնտռէ:

Թռիւյ. — Աղջիկս ձեզմէ կը պահանջեմ.

Ամէնք. — Աղջիկն է եղբօր.

Թռիւյ. — Այո՛, իմ աղջիկս է ան, կրնա՞ք խընդալ տակաւին, տարօրինակ կերեւայ ձեզի որ ծաղրածու մը հայր ըլլայ եւ աղջիկ մը ունենայ. բայց միթէ գայլերն անգամ ընտանիք չունին, եւ ես ինչո՞ւ չունենամ, ո՛հ, բաւական է այսքանը, թէ եւ մինչեւ հիմայ ըրածնիդ կատակ էր՝ չառ լաւ, բայց ալ վերջացուցէք. աղջիկս կուզեմ ձեզմէ, կը հասկընա՞ք, կը խօսակցիք, կը փսրտաք եւ եղածին վրայ խնդալով կը խօսիք, բայց ձեր ըրած՝ յաղթանակը ականջս չի մըտներ, ես իմ զաւակս կուզեմ պարոններ... աղջիկս հոս է, հոս է իմ աղջիկս:

Մարօ. — Խենդութիւնը կատաղութեան դարձաւ:

Թռիւյ. — Դեւեր, անիծեալ վատեր, յափշտակեցիք իմ աղջիկս, բայց արդէն ըսի, ձեր աչքին կինը սուսածը ամենառջինն բան մ'է, ձեր աչքին, կու-

սութեան պատիւը անօգուտ զարդ մ'է. ծանրութիւն տուող գանձ մը, ձեզ համար կին ըսելը եկամուտ բերող հող մը ըսել է, ագարակ մը որմէ Ծրանսուային տուրք մը կը վճարվի ամեն սահմանեալ պայմանադրութեամբ. բիրաւոր չնորհք եւ բարերարութիւններ կը տեղան. ձեր մէջէն մի կրնայ խօսքերս սուտ հանել իրաւ չէն ըսածներս, մինչեւ այսօր եղածները չեմ գիտեր բայց ամենքնիդ ալ սիրով եւ յօժարութեամբ պատրաստ էք անուան մը, տեղուսի մը կամ օրեւիցէ երեւակայական չնորհքի մը փոխարէն փոխ տալ, դուք Պրիյօն կինը, ... դուք քոյրդ ... դուք ալ մայրդ ... որոն հաւատալը կուգայ թէ մէկերնիդ դուքս, մէկերնիդ տաքնակալ, ոմանք Սպանիոյ մեծամեծներէն, մեծին Կարոլոսի սերունդէն իջած, երեւելի անուններու տէր մարդիկ, ինծի պէս խեղճուկ մէկու մը աղջիկը պիտի յափշտակէիք, չի կրնար ըլլալ որ ասանկ ագնուատողմ տիտղոսներ, ու մեծ ընտանեաց փառաւոր անուններ կրող մարդիկ ասանկ ցած սիրտ ունենան. չէ, ուրեմն դուք անոցմէ ծնած չէք, ամօթախառն աղաղակներու խայտառակութեանը մէջ ամենուդ մայրն ալ սենեկապաններու հետ չնութիւն ըրած եւ ձեզ ծնած են, ամենքնիդ ալ պոռնկորդի էք:

Կօրք. — Բայց հիմայ բերնիդ չափը ...

Թռիւյ. — Ըսէ՛ք Ծրանսուա որքան վճարեց իմ գանձս իրեն ծախեցնող համար, անչուշտ աղէկ վարձատրեց ասանկ ձեռնարկութիւն մը, ես որ զաւկէս զատ ուրիշ բան մը չունիմ, եթէ ուզէի ան-

տարակոյս եմ որ Գրանսուա զիս ալ կը վարձատրէր . ահ անօրէններ , մարդասպաններ , վատազգի ցածեր . . . Ո՛հ , աղետատոհմ տեարք իմ , աղջիկս կուգեմ , ինծի պէտք է , վերջապէս ետ պիտի դարձնէք թէ ոչ , կը տեսնէ՞ք , կը տեսնէ՞ք սա ձեռքը , այո , Վառաւոր նշան մը չունի վրան , հասարակ ռամկի ձեռք մը , սարուկի մը , բիրտ լեռնցիի մը ձեռք է , որ թէպէտ խնդացողներուն աչքին առջեւ կերեւայ եւ սուր չի գործածեր , բայց ճիրաններ ունի պարոններ , ճիրաններ , ալ կարծեմ բաւական եղաւ համբերել , տուէք աղջիկս , բացէ՛ք սա դուռը , բացէ՛ք կը պոռամ . . . ամենքնիդ ալ ինծի դէմ դարձեր էք , մէկուն դէմ տասը . . . Լաւ ուրեմն , բայց դու Մարօ , դու որ ինձմով շատ զուարճացեր ես , թէ որ սրտիդ մէջ Աստուծոյ վախը կայ , ըսէ՛ ինծի կաղաչեմ , ո՛ւր պահեցին աղջիկս , ի՞նչ ըրին անոր , ներսն է . չի խօսիս , աղետակա՜նաց մէջ քեզմէ խեղացին չիկայ , ո՛վ իմ սիրելի Մարօս , ագնիւ Մարօս , չեմ պատասխաներ . . . բայց , մէյժմ վրաս նայեցէք , թողութիւն խնդրելու պէս եկեր եմ ձեր ոտիցն խոնարհած , մեղք եմ , հիւանդ եմ , սղորմեցէք քիչ մը , այսօր խեղկատակութեան օրը չէ , ինծի պէս խեղանգամ տկար մարդիկները միշտ զուարթ չեն կրնար ըլլալ . . . Գթացէ՛ք այն խեղճ Թռիպուլէին վրայ որ ձեզ այնչափ խոնդացուցեր է . իսկ հիմայ ձեզի ի՞նչ ընելէքը չը գիտեր . զաւակս ետ տուէք , ո՛վ իշխանք , աղջիկս ինծի դարձուցէք . Գրանսուաին սենեակը պահուած է , իմ մէկ հատիկ գանձս է այն , իմ ագնիւ եւ

գթասիրտ տէրէս . չնորհք ըրէք , ըսէք ինծի առանց իմ աղջիկսն ես ի՞նչ կրնամ ընել այսու հետեւ . արդէն վիճակս ցաւալի է , աշխարհիս վրայ միմիայն այն էր ունեցածս . . . այս ի՞նչ բան է ո՛վ Աստուած . . . ուրեմն խնդալէն եւ լուռ կենալէն ուրիշ բան չէք գիտեր դուք . ձեզի զուարճութիւն մ'է ուրեմն տեսնել ողորմելի հայր մը , որ կուրծքին զարնելով արիւնը կը մեռցնէ , եւ կը բետտէ ճակտին մազերը , որ երկու գլխերուան մէջ կրնան ձերմկնալ :

Պլանց . — (Վազկելով) Ո՛հ հայր իմ .

Թռիպ . — Զաւակս , ո՛հ , ինքն է . ո՛հ . աղջիկս է , պարոններ , տեսէք , այս է ահա իմ բոլոր ընտանիքս , իմ հրեշտակս . իւր բացակայութիւնը մեծ սուգ է իմ տանս համար . միթէ իրաւունք չունէի՞ ըսածներուս . ո՛վ կրնայ պախարակել սրտիս խորին արձակած հառաչանքներս , սուսնի զաւակ մը , այսքան գեղեցիկ զաւակ մը առանց ողբի կոծի եւ սուգի ինչպէ՞ս կրնայ մարդ ձեռքէն հանել . . . (Պլանչի) Ալ բանէ մը մի վախնար , հոգ մ'ըներ , կատակ էր անոնց ըրածը . բայց աղէկ մարդիկ են անոնք , քեզ ինչ աստիճան սիրելու տեսան . Պլանչ , ալ այսուհետեւ մեզ հանգիստ կը թողուն , այնպէս չէ . . . ո՛հ , ի՞նչ բարեբախտութիւն է որ զքեզ նորէն գտայ , ուրախութիւնս այն աստիճան եղաւ որ այս վայրկենիս մէջ չեմ գիտեր թէ իրաւ բարեբաղդ կրնամ սեպուլի . ես որ կուլայի քիչ մը առաջ , հիմայ ընդհակառակը կը խնդամ , վայրկենական կորուստէ մը ետքը վերստին գտայ զքեզ . . . բայց դու ի՞նչու կուլաս :

Պլանց. — Ո՛հ, ի՞նչ դժբաղդութիւն էր մեր գլխուն եկածը ... ամսթը ... նախատինքը: ...

Թռիպ. — Ի՞նչ,

Պլանց. — Քեզի հետ մինակ մնանք ո՛վ հայր,

Թռիպ. — (Այլոց) Կորսուեցէք սըկէ, կորսուեցէք. եւ թէ որ Ձերանուան ալ ասկէյ անցնի դժբաղդաբար (Բիւհնիմ), դուն ըսէ իրեն որ ներս չմտնէ, վստայի, ես հո՛ս եմ:

Բիւհն. — Ասոր նման խենդ մ'ալ տեսնուած չէ աշխարհիս երեսը:

Կորս. — Երբեմն խենդ երուս ալ տղոց պէս ղիջանելու է, այսու ամենայնիւ զգոյշ կենանք, վտանգ մը չեւէ:

Թռիպ. — Ալ հիմայ պատմէ՛ ամեն եղածները, հասկցա՞ր, ինչ ըսել կուզեմ:

Քոսէ. — Այս տեսակ մարդիկ ամեն բան աչքերնին կրնան առնել պատիւնուն համար:

ՏՍՍԻՒԼ Գ.

Նոյնք. Սէնգալիէ եւ խումբ մը գորհ:

Բիւհն. — Պարօն Մօնչընիւ, վանդակապատ դռները բանալ տուէք, պարօն Սէնգալիէի համար, զոր Պատթիլ կը տանին:

Սէնգալ. — Որովհետեւ Ձերանուարի վրայ թափած անէծքներուս ոչ երկրէս եւ ոչ երկինքէն ձայն մը ելաւ պատասխան, ոչ երկինքէն շանթահար կայծակ մը եւ ոչ երկրիս վրայ բազուկ մը որ հարուած մը իջեցնէր անոր գլխուն, ալ բանէ մը յոյս չունիմ. այդպիսի անձնաւորութիւն մը անվրէժ մնալով միշտ պիտի յաճողի:

Թռիպ. — Կը սխալիս, կոմս, վրէժդ լուծող մը անշուշտ պիտի գտնուի:

ՎԱՐԱԳՈՅՐԸ ԿԻՋՆԷ

ԱՐԱՐ Գ.

Տեսարանն է փողոցի վրայ նայող սենեակ մը.
փողոցին խորը զանգակահոսուն եւ Սեն գետը:

Ֆրանսուս եւ Սալբապատիլ

Ֆրանս. — Շո՛ւտ երկու բան.

Սալբ. — Ինչ.

Ֆրանս. — Քոյրդ եւ բաժակս. (Սալբ. մեկնի)

Թռիպ. — (Դրսեմ) Ահա անոր վարքը, ողորմութեամբն Աստուծոյ պատկեալ Ձերանուան տես ի՞նչ պէս շատ անգամ ինքզինքը վտանգի մէջ կը դնէ, իրեն վրայ իշխող գինին գինետան դիցուհիի մը ձեռքէն ընդունածն է:

Ֆրանս. — (Կերգե) Կին փոփոխամիս է,
Յայն վստահողն խենք է,
Շատ անգամ կին մը՝
Չովին դէմ փետուր մ' է:

Ֆրանս. — (Սալբապատիլ եւ Մակիօն կը մտնեն) Բաբեկամ, գօտիդ աւելի փայլուն կըլլայ թէ որ դուրսը լոյսին մաքրելու ըլլաս:

Սալբ. — Հասկցայ (Դուրս կեղի եւ Թռիպուդիին) կուգիս որ մեռնի. մարդդ ձեռքիս մէջն է,

Թռիպ. — Հիմայ գնա եւ քիչ մը ետքը եկու:

Մակիօն. — (Ներսեմ) Չէ՛ չեմ ուզեր:

Ֆրանս. — Այս չափին ալ գոհ ըլլանք, քիչ մը առաջ զքեզ գրկել ուզեցի, եւ լաւ մը զարկիր, հիմայ ալ չէ չեմ ուզեր կըսես, այսչափը մեծ յառաջդիմութիւն մը կը սեպուի ինձ համար... ուրիշ որ կըլլայ, Հէրքիւլէսի պանդոկն էր կարծեմ, միտքս ալ աղէկ չ'գար, ո՛վ զիս տարաւ հոն. հա՛, եղբայր

Թռիպուլէն էր. հոն քու աչքերդ տեսայ առաջին անգամ եւ ութ օրէ 'ի վեր նազելիս կը պաշտեմ գրեզ: Մակիօն. — Իրաւունք ունիս, անառակ մէկը կերեւաս աչքիս:

Ֆրան. — Ճշմարիտ է, մէկ չէ, չատերուն թշուառութեանը պատճառ եղայ, իրաւցնէ հրէշ մը կը սեպուիմ:

Մակիօ. — Ծանծաղամիտ մը որ . . .

Ֆրան. — Արդարեւ այս առտու զիս անանկ տեղ մը բերիր որ, պանդոկն ալ գէշ, գինին ալ գէշ, վաճառի եղբօրդ, այն տգեղ տնասուներն չինածն է. այսու ամենայնիւ հոգ չեմ ըներ՝ այս գիշեր միաքս հոս անցնելէ:

Մակիօն. — (Լաւ, ատանկ ըլլալը յայտնի էր) բայց հանգիստ թող զիս, խեղճ կեցիր:

Ֆրան. — Սիրելիս, խեղճութիւնը ինտո՞ր կըլայ ըսեմ քեզի, կեր արբ եւ ուրախ լեր, ողորմած հոգի Սողոմոնին պէս իմ կարծիքս ալ աս է:

Մակիօ. — Կարծեմ աւելի շատ գինետուն կերթաք քան թէ քարոզ լսելու:

Ֆրան. — Մակիօն քովս եկուր:

Մակիօ. — Վաղը, վաղը:

Ֆրան. — Սեղանը կը կործանեմ, տախտակ վրայ կընեմ թէ որ այդ բառը մէյմալ բերնէդ հանես:

Մակիօ. — Քու խօսքդ ըլլայ, եկու հաշտուինք:

Ֆրան. — Ո՛հ, ի՞նչ փափուկ ձեռքեր:

Մակի. — Զիս կը ծաղրես:

Ֆրան. — Աստուած չընէ, ինչո՞ւ գեղեցկութեանդ յարգը չես ճանչնար, տես ի՞նչպէս վրադ կը հալիմ ու կը մաշիմ, սիրալստ փափուկութեանց ո՞վ անգութ թագուհի. չե՞ս գիտեր որ սէրը ի՞նչ աստիճան մարդրս գերի կընէ. մանաւանդ մենք, երբ սիրոյ քաղ-

ցըր ժպիտն տեսնենք՝ Սիպերիոյ ցուրտ դաշտերէն ալ չենք զարհուրիր, կրակ դարձած, չենք մարիր:

Մակի. — Հա՛, հա՛, հա՛, գրքի մը մէջ կարդացած ըլլալու ես:

Ֆրան. — Իմ սիրելիս,

Մակիօ. — Ուրախութիւնդ տեղն է կարծեմ պարոն անհոգ, որ այսպէս լռիկ միջիկ մարդու վրայ ծիծաղելու կեցլաս:

Ֆրան. — Ե՛ս, ամենեւին, մտքէս անգամ չանցնիր:

Թռիպ. — Դուրսը, (Պլանշին) վրէժխնդրութեան վրայօք հիմայ ի՞նչ կըսես աղջիկս:

Պլանց. — Ո՞վ մատնութիւն, ապերախտը . . .

Աստուած իմ, սիրտս կտոր կտոր կըլլայ, ո՛հ, ի՞նչպէս ալ խաբեց զիս, հոգի չունի եղբր այդ մարդը, ատելի՛, զգուշի՛ բան, ինծի ըսածները սա կնկանն ալ կըսէ . . . այդ կնկանն ալ իւր լրբութիւնը . . .

Թռիպ. — Լռէ՛, լալ չուգեր, թող տուր որ վրէժս առնեմ:

Պլանց. — Յաւ է սրտիս, բայց ինչ որ կուզես ըրէ՛,

Թռիպ. — Ապրի՛ս աղջիկս,

Պլանց. — Հայր իմ, ահարկու կերեւաս աչքիս, (Ո՞վ Աստուած իմ, միտքը ի՞նչ է արդեօք):

Թռիպ. — Ալ ամեն բան պատրաստուած է. նորէն մի հարցներ, մինակ մտիկ ըրէ. դուն գնա էրիկ մարդու զգեստ հագիր, ձի մը նստէ, գրպանդ լեցուր սրչափ որ կուզես, եւ առանց ճամբան չունչ առնելու իօվրէ քաղաքը վազէ, վաղը չէ միւս օր ես ալ ետեւէդ կը հասնիմ, գիտես մօրդ պատկերքին տակի սնտուկին. մէջը դրած եմ զգեստները, ձին արդէն պատրաստ է, ամեն բան ըսածիս պէս ըրէ, ել գնա՛, բայց չըլլայ թէ հոս ոտք կոխես, վասնզի սարսափելի դարան մը պիտի բացուի:

Պլանց. — Հայր իմ, հետս եկուր.

Թռիպ. — Քիչ ատենէն ես ալ քու ետեւէդ կը հասնիմ, ըսածներս չըլլայ թէ մոռնաս: (Պլանց մննի)

ՏԵՍԻՆ Ք,

Թռիպ, Սալբապ, (ԴՈՒՐՈՒՆ) Շրան, Մակիւն (ՏԱՆԸ ՄԷՋ):

Թռիպ. — Դուռն ինձմէ քսան հատ ուղեցիր, հիմակու հիմայ առ սա տասը . . . բայց աղէկ գիտե՞ս հոս մնալը.

Սալբ. — Սիրող հանգարտ բռնէ, ժամ մը չանցած՝ անձրեւը պիտի սկսի, մերիկը եւ քայրս թող չեն տար որ այս գիշեր իւր տեղը դառնայ:

Թռիպ. — Կէս գիշեր եղածին պէս կուգամ:

Սալբ. — Պարապ տեղը մի հոգնիր, մինակս ալ կրնամ գիտի մը Սէն գետը նետել:

Թռիպ. — Բայց ես կուգեմ որ իմ ձեռքովս նետեմ:

Սալբ. — Թող այդպէս ըլլայ, պարկի մը մէջ կարուած՝ քու ձեռքդ կը յանձնեմ, ինչ կուգես ըրէ:

Թռիպ. — Շատ աղէկ, ուրեմն կէս գիշերը . . . գումարին մնացորդն ալ այն ատեն:

Սալբ. — Ամեն բան լմնցած պիտի գտնես, ի՞նչ է այդ երկտասարդին անունը:

Թռապ. — Անունը՝ կը հարցնես, կեցիր որ ըսեմ, անոր անունը՝ «մեղք» է, իմս ալ «պատիժ»:(կերբայ)

Սալբ. — Բոլոր քաղքին վրայ մերիկ պատած՝ ժայթքելու մօտ է. շատ աղէկ . . . քիչ մը ետքը գլխատման տեղը բալրովին պարապ կը մնայ. ու գածս ալ այն է:

Ֆրան. — Մ'ակլօ՛ն,

Մակլո. — Համբերէ քիչ մը:

Ֆրան. — Չար աղջիկ . . . ինչ գեղեցիկ ուսեր, կէս առոր բացուկներ, ո՛վ իմ սիրուն թշնամիս,

ինչպէս ալ ձերմակ են, ո՛վ Արամազդ, ի՛նչ գեղեցիկ անդամագննութիւն, մե՛ղք որ այդ գեղեցիկ մերկ բացուկները ստեղծող Աստուածը, ատանկ աստղիկի մը մարմնոյն մէջ գալլի սիրա դրեր է:

Մակլ. — Հա՛, հա՛, հա՛, չպիտի թողում եղբայրս կուգայ: (Սալբ. կը մննէ)

Ֆրան. — Անկէ՞ պիտի վախնամ: (մրրիտիկի ձայն)

Մալբ. — Աղւոր անձրեւ մը պիտի գայ:

Ֆրան. — Աւելի աղէկ, այս գիշեր ես արդէն քուն ունիմ. ես այս տանը սենեակներէն մէկը ինձ օթեւան ընելու բարձր հաւանութիւնս կուտամ,

Մակլ. — Ուզածդ կրնաս ընել, (ինչպէս ալ ինքզինքը իշխանի մը տեղ է դրեր), պարօն, ետքէն ընտանիքդ կը սրդողին քեզի:

Ֆրան. — Ես ոչ մայր ունիմ եւ ոչ ալ աղջիկ որ հոգ ընեմ. բանի մը հետ ալ կապուած չեմ:

Սալբ. — (Աւելի աղէկ)

Ֆրան. — Դուռն ալ փակուը, սատանային ծակը, ուր կուգես՝ հոն պառկէ:

Մակ. — Այ ել գնա՛,

Ֆրան. — Անձրեւը չե՞ս տեսներ. ատանկ օդին բանաստեղծ մը անգամ գուրս չեն վռնտեր.

Մալբ. — (Մակլոնին ցածեմ) Ինչո՞ւ կըսես . . . թող որ կենայ . . . տասը ոսկի է աս, տասն ալ կէս գիշերին պիտի գայ . . . (քարձ) Իմ սենեակս ձեր մեծապատուութեան նուիրելու երջանիկ կը համարիմ զիս.

Ֆրան. — Շիտակը սենեակիդ խօսք չիկայ, յուրիսին մէջ մարդ կը խորովի դեկամբերին ալ կը սառի.

Սալբ. — Արդեօք կամք կընէ՞ք մէյ մը տեսնելու:

Ֆրան. — Կըլլայ: (կերբան)

Մակլ. — Խեղճ երկտասարդ Տէր Աստուած, այս ի՛նչ մութ է: (Սալբ. կուգայ կը նստի)

Մակիօ. — Ի՞նչ սիրուն է սա երիտասարդը :

Սալթ. — Անտարակոյս, գրպանս 20 սակի լեցուց,

Մակ. — Բայց աւելի կարծէ :

(Պլանը երկի մարդու զգեստ հագած տեսարան գայ.)

Պլանը. — Սոսկալի բան, խեղճ գլխէս կերթայ . . . ա՛յ տանը մէջ պիտի անցնէ գիշերը . . . սոսկալի ժամ, ո՞վ հայր իմ, ներէ ըրածիս, հոս գալու համար չէր քու պատուէրդ, բայց ես առանց հնազանդելու եկայ ձեռքս չէ արդեօք ի՞նչ պիտի ընեն, ծայրը ո՛ր պիտի երթայ. ես որ առաջ, ապագայ, աշխարհ, եւ վիշտ ինչ ըսել է չէի գիտեր, եւ ծաղիկներուս հետ անտեսանելի անկիւն մը քաջուած աննշան օրեր կ'անցընէի՝ վա՛յ ինձ, խեղճ աղջիկ, որ այսպէս յանկարծ մթին կերպարանք ունեցող բաներու մէջ գլորեցայ : Առաքելութիւնս, երջանկութիւնս, աւաղ, ամենայն ալ անհետ եղան, չորս կողմս սուգ պատեց, սէրը իւր բոցովը սրտերը վառելէն ետքը զանոնք այսպէս կը խանձէ, աւերակ կը դարձնէ եղեր . . . անոր բորբոքած կրակէն քիչ մը մոխիր կը մնայ եղեր : ա՛հ, կարծեմ թէ երկինքը կը գոռայ, ո՞վ սարսափելի գիշեր, յուսահատութեան մէջ աչքը դարձող կին մը ամեն բանի կարող է, ես որ շուքէս անգամ կը վախնայի՝

Սալթ. — (ներսեմ) Ի՛նչ գէշ օդ եղաւ :

Մակ. — Այո՛, միշտ անձրեւ, միշտ սրտամուռն :

Սալթ. — Հիմայ երկինք իրար անցած են, մէկը բարկութեամբ կորոտայ, միւսը արցունք կը թափէ :

Պլանը. — Թէ որ հայրս գիտնար իմ ով ըլլալ . . .

Մակիօ. — Եղբայր ձայն մը կ'առնեմ,

Պլանը. — Կարծեմ խօսակցութեան ձայն մը եկաւ :

Մակիօ. — Եղբայր իմ, ես բան մը կը մտածեմ,

Այս երիտասարդը շատ վայելուչ կերպարանք մը

ունի, բարձրահասակ եւ Ապօղոնի պէս գեղեցիկ . . . զիս շատ կը սիրէ, հիմայ անմեղի մը պէս կը քնանայ, մեղք է, եկու չ'սպաննենք :

Պլանը. — Ի՞նչ խօսքեր կը լսեմ տէր Աստուած,

Սալթ. — Դուստ սա հին սարկս չուտով կարկտէ :

Մակիօ. — Ի՛նչ բանի համար :

Սալթ. — Վերի սա Ապօղոնիդ գործը լմնցնելուս պէս՝ դիակը մէջը դնելու եւ ջուրը նետելու համար :

Մակիօ. — Բայց

Սալթ. — Եթէ քեզ մօտիկ ընեմ, ամենեւին մարդ պէտք չէ սպաննել, շուտ ըրէ, պարկը :

Պլանը. — Ո՞վ են այս զոյգ մը ընկերները, կը թուի ինձ թէ դժոխքը կը տեսնեմ աչքիս տուէր :

Մակիօ. — Ըսածիդ կը հնազանդ իմ, բայց նստէ խօսինք քիչ մը : Ատելութիւն մը ունին այդ մարդուն :

Սալթ. — Ե՛ս, ամենեւին. զինուորական մ'է, սուր գործածող մարդիկն կը սիրեմ ես :

Մակիօ. — Ուրեմն ստորին դասէն չեղող վայելուչ երիտասարդ մը ծուռ կուզիկի մը համար ինչո՞ւ պիտի սպաննես, մեղքը չ'է :

Սալթ. — Ի՛նչ հոգս. քու ըսած աղւոր մարդ սպաննելու համար ան կուզիկէն տասը ոսկի տուեր եմ, զայն մեռուցած անոր ձեռքը յանձնած ատենս ալ տասը հատ եւս պիտի առնեմ, ուսանկ գործ մը փախցնելու չիգար :

Մակիօ. — Անոր տեղ, այն կուզիկէն ամբողջ գումարը առնելէդ վերջը նոյն իսկ զանիկայ կրնաս սպաննել, միւսնոյն բանը ըսել է :

Պլանը. — Ո՞վ հայր իմ, քու վրադ է ըսածնին :

Սալթ. — Քեզի բան մը ըսեմ դուստ զիս ո՞վ կարծեցիր, աւաղա՞ի եմ ես որ յաճախողս սպաննեմ :

Մակիօ. — Ապա թէ ոչ պարկին մէջ սա փայտի

կտորները կը լեցնես, մութ տեղը ան կը կարծէ որ իր մարդն է :

Սալթ. — Աղէկ գտար, կարելի՞ բան է որ փայտի կոյտ մը մեռած մարդու տեղ անցնի :

Մալկօ. — Մեղք է, խնայէ անոր .

Սալթ. — Այդ երգերը ականջս չեն մաներ :

Մալկօ. — Ով իմ բարեսիրտ եղբայրս, ետ քաշուէ այդ բանէն :

Սալթ. — Յած խօսէ՛, պէտք է որ մեռնի, կարճ կապես նէ աղէկ կընես :

Մալկօ. — Չէ, չպիտի մեռնի. հիմայ կերթամ ձայն կուտամ եւ կը փախցնեմ,

Պլանց. — Տես գլխաւորտ աղջիկը,

Մալթ. — Տասը ոսկին ալ ետքէն կը փախցնենք .

Մալկօ. — Իրաւ, ատ ալ կայ .

Սալթ. — Ուստի չնորհքով նստէ տեղդ :

Մալկօ. — Չէ, չպիտի թողու՞մ, ազատեալու եմ գինքը .

Սալթ. — Բայց չըլլար, մարդը կէս գիշերին պիտի գայ զիս գտնէ . եթէ մինչեւ այն ատեն մէկը պառկելու տեղ մը գտնելու կամ վնասուելու համար դռներնիս գայ զարնէ, զայն կը բռնեմ կը մեռցընեմ եւ քու մարդուդ տեղ անիկայ պարկին մէջ կը դնեմ. կուգիկը ի՞նչ պիտի տեսնէ . բաւական է որ զուարճանայ մութ տեղը ջուրին մէջ բան մը նետելով . քու սիրոյդ համար այսչափը կրնամ ընել :

Մալկօ. — Շատ չնորհակալ եմ, բայց ասկէ ո՞ր սատանան կանցնի հիմայ :

Սալթ. — Ուրիշ ճամբայ չիկայ մարդդ ազատելու :

Պլանց. — Ով Աստուած իմ, իմ վրաս պիտի ընէ փորձը, ո՛հ, ես մեռնիմ այն երկտասարդին համար, բայց դեռ երկտասարդ եմ :

Սալթ. — Եթէ մէկը չիգայ, քու սիրուն ըսած երկտասարդիդ գործը լինցած է :

Պլանց. — Սարսափելի վայրկեան, պահապաններուն իմաց տամ, չըլլար, ամենքն ալ հիմայ քունի մէջ են, եթէ անոնց ըսեմ՝ հայրս լեզուի պիտի գայ, մեռնիլ ալ չեմ ուզեր, ուստի աւելի աղէկ է ապրիմ եւ հայրս խնամեմ ու մխիթարեմ, քսան տարեկան մեռնի՛լ, դիւրին բան չէ, (ներսէն ժամացոյց զարնէ)

Սալթ. — Քոյր իմ, քովի ժամացոյցն կը զարնէ 12 ին քառորդ է մնացեր, կէս գիշերէն առաջ հոս եկող չըլլար, դրսէն ձայն մը կը լսե՞ս :

Մալկօ. — Քիչ մ'ալ համբերէ եղբայր իմ,

Պլանց. — Ինչ, այդ կինը անոր համար լայ, եւ ես կենա՞մ հոս . . . ես որ գինքը կրնամ ազատել, բայց որովհետեւ ալ զիս չի սիրեր, մեռնելէ զատ ուրիշ բան չմնար ինծի՛ մեռնինք ուրեմն անոր սիրոյն . . . սոսկալի բան մն է թեպէտ :

Սալթ. — Չէ՛, ալ չեմ կրնար համբերել, անկարելի է :

Պլանց. — Գոնէ ինչպէս զարնելին գիտնայի, չեմ գիտեր ալ թէ ի՞նչ տեսակ ցաւ կուտայ . . . բայց ո՛ւր պիտի զարնեն՝ անչուշտ կամ քակտիս կամ երեսիս, ո՞վ Աստուած իմ :

Սալթ. — Բայց ի՞նչ պիտի ընեմ վերջապէս, ո՞վ կրնայ անոր տեղը անցնիլ :

Պլանց. — Ո՛հ, փայտ կտրեցայ . . . ալ երթամ . . . այսպէս մտելով մեռնիլ . . .

Սալթ. — Հովէն տանիքը կը ճարճատէ, (Պլանց դուռը կը զարնէ)

Մալկօ. — Դուռն է, զարկին .

Սալթ. — Արտաքոյ կարգի բանմէ այս,

Մալկօ. — Ո՞վ է այն . . . երկտասարդ մնէ :

Պլանե. — Գիշերուան համար տեղ մը :
Սալթ. — Հանգիստ քուն պիտի քաշէ,
Մակիւ. — Այո՛, գիշերը շատ երկայն պիտի ըլ-
լայ իրեն համար :

Պլանե. — Բացէ՛ք :

Սալթ. — Կեցիր, շուտ տուր դանակս որ սրեմ.
Մակիւ. — Խեղճ երիտասարդ, իր գերեզմանին
դուռը բանալու եկեր է :

Պլանե. — Կը դողամ, դժբաղդ աղջիկ, ալ պի-
տի մեռնիմ ուրեմն. Աստուած իմ հիմայ քու գիր-
կըդ պիտի գամ. Կը ներեմ անոնց որ ինծի գէշու-
թիւն ըրին. ո՛վ հայր, եւ դու ո՛վ Աստուած, դուք
ալ ինձ նման ներեցէ՛ք անոնց, մանաւանդ Ֆրան-
սուաի զոր կը սիրեմ բոլոր սրտանց եւ կը խղճամ
վրան. նաեւ սա ստատանային, սա մարդուն ալ, որ
սուր երկաթով մը մուծին մէջ կ'սպասէ ինծի, ա-
պերախտի մը սիրոյն համար կը զոհեմ կեանքս. ե-
թէ՛ անով երջանիկ պիտի ըլլայ՝ հոգ չէ, թող մոռ-
նայ՝ զիս, իր անթառամ բաղդին մէջ թող երկայն
օրեր ապրի այն անձը՝ որուն համար կը մեռնիմ
ես (դուռը կը գարնէ)

Մակիւ. — Շուտ ըրէ՛, հոգնեցաւ,

Սալթ. — Աղէկ է, կեցիր որ դրանը ետեւ անցնիմ,

Պլանե. — Վա՛յ, ինծի բոլոր ըսածները կը լսեմ.

Մակիւ. — Մէկ նշանիդ կսպասեմ,

Սալթ. — Բաց՛ հիմայ,

Մակիւ. — Ներս հրամեցէ՛ք,

Պլանե. — (Ո՛վ Աստուած իմ)

Մակիւ. — Ի՛նչ բանի կսպասէք ներս չմտնաք .

Պլանե. — (Բայրն ալ կ'օգնէ, Աստուած իմ, ներէ՛
անոնց յանցանքին, ինծի ալ նոյն պէս դու, ո՛վ հայր :)

(Սալթապատիսի սուրբ կը քարճարացնէ՝ դրանը ետեւ
կանգնած, Պլանե ալ ներս մտնելու կը ջայ :)

ՎԱՐԱԳՈՑՐԸ ԿԻՋՆԷ

ԱՐԱՐ Ե.

Չորրորդ առարին տեսարանն է դարձեալ :

ԹՈՒՊՈՒԼԷ.

ՏԵՍԻԼ Ա

Թուիպուլէ (Առանձին փողոցին մէջ)

Ալ վրէժս առնելու ատենը հասաւ, վերջապէս
լնցաւ ամեն բան . . . ամիս մ'է որ կը համբ-
րեմ, կը վարանիմ, միշտ խեղկատակութիւնը վրաս .
սրտիս յուզմունքը դրսէն չեմ յայտնէր, ծիծաղե-
րեմ գիմակի տակ արիւն կուլամ Ս.յս դու-
ռը, ո՛հ. մէյ մը բանամ ու շուտիմ վրէժանդու-
թեանս զոհը : Ս.յո՛, տակէ գիմացս պիտի հանեն
զանիկայ, կարծեմ՝ դեռ ժամանակը չէ հասած,
այո՛, միեւնոյն դուռն է, ի՛նչ սոսկալի եղանակ,
միջին խորհրդաց գիշեր, փոթորիկ մը երկինքը,
մարդասպանութիւն մը երկրիս վրայ, որչա՞փ մեծ եմ
ես հոս, Աստուածային ահեղ երկնաստեղաց սքոռ-
մութիւնը զուգնդաց է այս գիշեր իմ բորբոքեալ
բարկութեանս : Երեւակայելու ըլլանք մէյ մը որ
Աստուած հարցնէ երկրիս թէ՛ ո՞ր հրաբուխն է այն
ո՛վ երկիր, որ իր հրաշունչ բերանը բացեր է այդ-
պէս, ո՛վ է որ կը յուզէ զքեզ, ո՛վ է այդ նոր կե-
սարը, չխօսի՞ս ո՛վ երկիր, ո՞ր բազուկն է որ զքեզ
ուզածին պէս իր սարսէ այդպէս, այն ատեն երկիրս
սարսափած պիտի պատառնանէ, «Թուիպուլէ՛ . . .»
ո՛հ, ցնծա՛ ուրեմն վատ ծաղրածու, հրճուէ՛ քու
խորատոյդ ամբարտաւանութեանդ մէջ, յիմարի մը
վրէժանդութիւնը այս կերպով կարող է բոլոր աշ-
խարհ սարսէ ու աստանել : Օ՛հ, զարնեք դուռը :
(դուռը կը գարնէ)

Չայն մը (ներսեմ) — Ո՛վ է այն :

Թուիպ. — Ես եմ,
Ձայնը. — Մի՛ մտնար, սպասէ՛ :

ՏԵՍԻԼ Բ.

Թուիպ, Սարապ, Պլանե (պարհին մեք)

Սալթ. — Ու՛շ, (կրկակր պարկը) ինչ ալ ծանր է,
օգնէ՛ ինծի սարուն, մէկ երկու քայլ առ հետս . . .
մարդդ մէջը ոտքերը երկնցուցեր է :

Թուիպ. — Տեսնենք մէյ մը, ի՞նչ ցնծութիւն,
ճրագ մը չի կա՞յ :

Սալթ. — Ի՞նչ սէտք է,

Թուիպ. — Որմէ՞ կը վախնաս, մեզ ո՞վ կը տեսնոյ :

Սալթ. — Գիշերապահ աղեղնաւորները եւ պա-
հապանները վրայ կուգան, ի՛նչ անվախութիւն,
ճրագ մի՛ . . . այսքան չչնկոյնիս բաւ է . . . ստակ :

Թուիպ. — Առ՛ . . . վրէժխնդրութեան մէջ ալ
երջանկութիւն կըլլայ եղեր. (Ստակ տայ.)

Սալթ. — Գետը նետելու համար օգնե՞մք եզի :

Թուիպ. — Ես մինակ կրնամ նետել :

Սալթ. — Երկուքնիս մէկ ձեռք՝ թեթեւ կըլլայ :

Թուիպ. — Ասանկ թշնամի մը հողին վրայ կը-
րողին ծանր չ՛գար :

Սալթ. — Ուրեմն կամբը ձերն է, բայց հոն մի՛
նետեր, այդ տեղը գէշ է, հոս շատ խորունկ է, չուտ
ըրէ, մնաս բարով. (Փախչի) :

Թուիպ. — Հոս է, մեռած . . . բայց կուզեմ մէյ
մը տեսնել . . . ճիշդ ինքն է, լաթին վրայէն ալ կը
ձանձնամ, ահա դուրս ցցուած ոտքի խթանները,
ինքն է, ինքն . . . ալ հիմայ, ո՞վ աշխարհ, դարձուր
աչքդ իմ վրաս, ահա խեղկատակի մը, ահա ագնը-
ւական մը, որ ոտքիս տակը բռներ եմ. այս ան է,
Սէն գետը պիտի ըլլայ իւր գերեզմանը. եւ այս
պարկն ալ պատանքը : Այս բաներս ընողը ո՞վ է,
ո՞վ . . . ես եմ. ես . . . բայց յաղթութիւն մը չէ
ըրածս. այլ սլարտը մի՛ է որ կը հատուցանեմ : Վա-

ղը բոլոր ժողովրդոց հաւատալը պիտի չիգայ, արդ-
եօք ինչ վճիռ պիտի կտրեն ապագայ դարերը այս
եղելութեանը վրայ. ի՞նչ մեծ զարմանքով աչքեր-
նին պիտի բանան աղբ եւ ագինք. եւ դու ո՞վ
ձակատագիր, որ աշխարհիս երեսը կը նետես զմեզ,
ի՛նչպէս յանկարծ կը վերցնես մարդկային ձեռքն
բարձրագոյն մէկը, Ֆրանսուս տը Վալուան, այն
բոցասիրտ իշխանը, Կարոլոս հինգերորդին հակա-
ռակորդը, որուն քայլերէն պարկսպներուն հիմուն-
քը կը սարսէին : Այն՛ որուն փառքին աստղը տի-
եզերաց բարձրութեան վրայ կը փայլէր, ի՛նչպէս
ատանկ ի կորուստ մատնեցաւ յանկարծ որոտման
գիշեր մը, անծանօթ ձեռքով մը, որ հէգ եւ վատա-
բաղդ ծնունդի մը պէս կը վերնայ աշխարհէս :
Կարելի է վաղը անօգուտ մուկնեղիներ հետերնին
տակաւներով ոսկի առած քաղքէ քաղաք պտտին,
ու զարմանքէ սարսափած փախչողներուն պիտի
պոռան. « Ասոնք կորուսեալ Ֆրանսուսն գտնողին
վարձքն են : », քանիչեւի բան. . . : Ո՞վ իմ աղջկս,
կարեւիք խոցուած սիրադ. հիմայ եկու տես՛ ահա,
գտաւ պատիժը, նախատանացդ վրէժը լուծեցի
անկէ, ո՛հ անոր արիւնը թափելու համար ինչ
աստիճան կարօտութիւն ունէի ես . . . քիչ մը
ոսկիի տէր եղայ. անօրէ՛ն, դեռ կրնաս իմանալ
ըսածներս : Աղջկիս. որ քեզմէ աւելի արժէք ու-
նէր, աղջկիս, որ մէկու մը չարիք ըրած չու-
նէր շատ տեսար եւ ձեռքէս յախտակեցիր. ամօ-
թալաց ըրիր. բայց հիմա քեզի կըսեմ, կիմանաս,
պատասխանէ՛, ես եմ հոս գլխուդ վրայ կանգնողը,
վրադ ալ կը խնդամ վրէժս ալ կառնեմ. ըրածդ
չտեսնելու զարկած ատենս դու ալ անհոգ կը
քնանայիր, ինձմէ գութ կ'սպասէի՞ր, ինչ, կը կար-
ծէիր որ հօր մը կատաղութիւնը դիւրաւ ատամ-
նաթափ կըլլայ, ոչ ոչ, մեր երկուքին մէջ բորբոք-
եալ այս կուռն մէջ տկարը զօրաւորին դէմ ելած

է, եւ տկարն է ահա որ յաղթողը կը հանդիսանայ, այն որ քու ոտքերդ կը լիզէր, հիմա սիրտդ կը կրծէ ու կը գիշատէ. ալ բռնուած ես ձեռքիս մէջ, ես եմ, կը լսեմ ո՞վ Ֆրանսուս ազնուատոհմ, ես եմ այն խէնթը, խեղկատակը, կէս մարդ սեպուած այն տարակուսելի արարածը՝ որուն «չուն» կըսէիր շատ անգամ, երբ վրէժխնդրութիւնը բորբոքի, մեռած սրտերն անգամ կարթնան. ամենէն տկարը զօրութիւն կը կտրի . . . անարգեալն անգամ կը փոխուի, . . . կատուն վագր կըլլայ, խեղկատակն ալ դահիճ: Ա՛հ, ո՞ւր էր թէ ըսածներս լսէիր տակաւին, բայց չես կրնար չարժիլ, կը լսեմ. զգուած եմ քեռէ, զնա անհետացիր գետին անդունդը, եւ թող ապագայն իր ուղածին սլէս քու անունդ հռչակէ, անհետացիր ջրոյն մէջ ո՞վ Ֆրանսուս Առաջին:

Ֆրանսուս. — (կերգե ներսէն)

Կի՛ն փոփոխամիս է,

Յայն վստահողն խեցի է.

Շատ անգամ կի՛ն մը

Հովիւն դէմ փետուր մ'է:

Թռիպ. — Ի՞նչ ձայն է այս. ո՞վ է. . . ի՛նչ է. գիշերային ցնորքներ, վրաս կը խնդա՞ք արդեօք:

Ֆրանսուս. — (դարձեալ կերգե ներսէն)

Թռիպուլէն խեցի է

Մեռնողն աղչիկ է,

Ֆրանսուսն ողբ է,

Նւ իւր պալատն է:

Թռիպ. — Ո՞վ անէծք, ան չէ ուրեմն ձեռքս իյնողը, փախուցին զինքը, մէկը պաշտպանեց կեանքը, խաբեցին զիս. . . անգգամ աւագակներ. . . բայց տնոր տեղը ո՞վ դրին հոս մատնի՞չ դաւաճանք, ո՞ր անմեղը. . . ո՛հ կը դողամ, այո՛, մարդու մարմին է. այլ չեմ տեսներ. . . գիշեր է. . . ո՛հ, ի՛նչ վայրկեան. . . ճամբուն վրայ բան մը չիկայ, սա տանը մէջ ալ լոյս մը չիկայ. . . սպասենք փայլակի մը, (փայլակի մը յոյս)

հէ՞. աղջիկս, ո՛հ, աղջիկս, երկինք եւ երկիր, ալ հիմայ աղջիկս է. . . Աստուած իմ, ձեռքս թրջեցաւ, ո՛ սքալի դիպուած. . . զարհուրելի տեսիլ. . . բայց ոչ, անկարելի բան է, աղջիկս իջժրէ քաղաքը գնաց եւ դեռ ճամբան է. . . Աստուած իմ, ո՛չ ապաքէն սոսկալի երազ մէջ այս, ո՛չ ապաքէն քու հօր թեւերով տակ կը պահպանես աղջիկս. . . եւ ասիկայ իմ զաւակս չէ. . . բայց ան է. . . ալ տարակոյտ չիկայ ճիշդ ան է, աղջիկս, զաւակս, ո՛հ, պատասխանէ՛, ըսէ՛, սպաննեցին զքեզ:

Պլանց. — Ո՞վ է զիս կանչողը:

Թռիպ. — Կը խօսի, կը շարժի, սիրտը կը բաբախէ, աչքերը կը բացուին, դեռ չունչ կայ վրան: Պլանց. — Ո՞ւր եմ ես.

Թռիպ. — Զաւակս, աշխարհիս վրայ ունեցած միակ գանձս, ճանչցա՞ր զիս, ըսածներս կը լսես, ե՛լ խօսէ քիչ մը:

Պլանց. — Հա՛յր իմ,

Թռիպ. — Պէ՛տէ, ի՛նչ ըրին քեզի, ինչ՞ դժոխային դաղանիք. . . վախէս ձեռքս չեմ դպցուներ որ մէկտեղդ չի ցաւցնեմ. աչքերս ալ չեն տեսներ: աղջիկս, տեղ մը վերք ունի՞ս, ձեռքս դպցուր մէջ մը, Պլանց. — Երկաթը. . . ո՛հ, ապահով եմ. . . սիրտս ծակեց. . . զգացի ցաւը:

Թռիպ. — Ո՞վ տուաւ քեզի այդ հարուածը:

Պլանց. — Ո՛հ, ամեն բանի մէջ ես եմ յանցաւոր. . . խաբեցի զքեզ. . . շատ կը սիրէի գանիկայ. . . կը մեռնիմ անոր համար:

Թռիպ. — Ո՞վ դժուրակ բաղդ, վրէժխնդրութեան աղջիկս դո՛հ եղաւ. ո՛հ, Աստուած է զիս շանթաճարողը, ինչպէ՞ս ձեռք ինկար, պատմէ:

Պլանց. — Ալ խօսել մի տար ինծի:

Թռիպ. — Ներէ՛, թողութիւն չնորհէ՛, բայց առանց պատճառը իմանալու ձեռքս ինչպէ՞ս հանեմ զաւակս, ո՛հ ճակատդ կը խոնարհես. . .

Պլանց. — Հա՛յր, միւս կողմը. . . ալ հատաւ

շունչս . . . կը մեռնիմ:

Թռիպ. — Պլան'չ, ո՞վ Պլան'չ, մի՛ մեռնիր օգնութեան հասէք . . . մարդ մը, մէկը չիկայ . . . այսպէս աղջիկս մինակ պիտի մեռնի, Պլանչս, կըրնա՞ս քիչ մը սպասել որ երթամ քիչ մը ջուր բերեմ . . . վայրկեան մը՝ . . . չե՞ս ուզեր, սա-կայն պէտք է. մէկը չիկայ. ո՛հ այս տունն ալ դե-րեզման մ'է, ա՛հ, մի մեռնիր զաւակս, իմ գանձս իմ աղաւնի Պլանչս, երբ դու բաժնուելու ըլլաս ինձմէ, ալ բան մը չի մնար, մի մեռնիր կաղաչեմ.

Պլանե. — Ո՛հ . . .

Թռիպ. — Թեւս աղէկ չեմ դրած ձեռքս այնպէս չէ՞, նեղութիւն կուտայ քեզի, կայնէ ուրիշ կերպով նստիմ, այսպէս աղէ՞կ է. Աստուծոյ սիրոյն, ջանք ըրէ որ շունչ առնես քիչ մը, մինչեւ մէկը օգնու-թեան հասնի, . . . բայց օգնութիւնմ'ալ չի գար . . . օգնութիւն մը:

Պլանե. — Ներէ՛ անոր . . . հայր իմ . . . ո՛հ, մնաս բարով, (կը մեռնի):

Թռիպ. — (խեղակորոյս) Պլանչ. . . ո՛հ, հոգի կու-տայ . . . հասէք, վազեցէք . . . մարդասպանութիւն . . . ե՛լ, բառ մը, մինակ, ալ չեմ ուզեր, խօսէ, գթայ վրաս, ինչո՞ւ մարմինդ ծռած այսպէս ինկեր ես, 20 տարեկոն, ո՛հ ծաղկահաս տարիք, ո՛հ ոչ, մեռած չես կրնար ըլլալ. . . Պլանչ, որդեա՛կ. . . այսպէ՞ս կը թողուս հայրդ, ալ քու ձայնդ չի պիտի լսեմ, ով տէր Աստուած, ինչո՞ւ, բայց ի՞նչ պատճառաւ Աստուած գթութիւն մը չըրաւ գեղ ինձի սլարդեւելովք. խեղճ աղջիկ. . . զաւկիս արիւնը մոտայ, զաւկիս արիւնը մը-տայ, ո՛հ . . . այն անէծքը, այն անէծքը, ա՛հ կ'զգամ թէ՛ ԽԻՂՃԸ, ՈՐ ԱՆԱՁԱՌ ԴԱՏԱՒՈՐ Մ'Է, ՊԱՐԱՊ ՏԵՂԸ ԶՄԱՐԴ ԶԻ՛ ՏԱՆՁԵՐ: (Պլանչի դիակիւն վրայ կիշնայ):

Վարագոյրը կիշնէ

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0243656

